

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ:
ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΟΥΓΓΑΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑΣ**

**ENVIRONMENTAL PROTECTION IN EARLY CHILDHOOD
EDUCATION: DIFFERENCES BETWEEN HUNGARY AND
GREECE**

ΔΩΡΑ ΕΛΙΖΑ ΣΤΟΓΙΟΥ

A.M. 3064

Επόπτρια: Παπαδοπούλου Πηνελόπη, Καθηγήτρια Εκπαίδευσης στη
Βιολογία

Β' βαθμολογήτρια: Σιδηροπούλου Χριστίνα, ΕΔΙΠ Διδακτικής
Μεθοδολογίας & Πρακτικής Άσκησης

ΙΟΥΝΙΟΣ 2021

ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Δηλώνω ότι είμαι ο συγγραφέας της παρούσας εργασίας με τίτλο «Εκπαίδευση για την αειφορία στο νηπιαγωγείο: Μία σύγκριση μεταξύ Ουγγαρίας και Ελλάδος » που συντάχθηκε στο πλαίσιο της πτυχιακής μου εργασίας και παραδόθηκε τον μήνα Σεπτέμβριο του 2020.

Η αναφερόμενη εργασία δεν αποτελεί αντιγραφή ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτοτοκοι πηγές που χρησιμοποιηθήκαν αναφέρονται σαφώς στη βιβλιογραφία και στο κείμενου όποια εξωτερική μορφή βοήθειας αν υπήρξε αναγνωρίζεται ρητά.

Όνομα (κεφαλαία):

ΑΕΜ:

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

Ευχαριστίες

Η πτυχιακή εργασία με τίτλο « Εκπαίδευση Για την Αειφορία στο Νηπιαγωγείο: Μία Σύγκριση Μεταξύ Ουγγαρίας και Ελλάδας» εκπονήθηκε στη Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Η υπόδειξη του θέματος έγινε από την καθηγήτρια Δρ. Παπαδοπούλου Πηνελόπη με επόπτριες την ίδια και την διδάσκουσα Δρ. Σιδηροπούλου Χριστίνα .

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην καθηγήτρια μου, καθηγήτρια Δρ. Παπαδοπούλου Πηνελόπη, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε για την ανάθεση της παραπάνω πτυχιακής εργασίας. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Σιδηροπούλου Χριστίνα.

Θερμές ευχαριστίες απευθύνω σε όλους τους καθηγητές που είχα όλα τα χρόνια μέχρι στιγμής της ακαδημαϊκής μου ζωής, για τις γνώσεις που με βοήθησαν να αποκτήσω.

Αυτή η πτυχιακή εργασία δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί δίχως την συνεργασία της κυρίας Rita Czetics, Νηπιαγωγός και διευθύντρια του Νηπιαγωγείου Meséskert στην Βουδαπέστη. Την ευχαριστώ θερμά καθώς και όλο το προσωπικό του νηπιαγωγείου για την συνεργασία, την αγάπη που έδειξαν προς σε μένα, την ξενάγηση και τη φιλοξενία στον χώρο τους. Με την άδεια της παρακολούθησα μαθήματα στο νηπιαγωγείο και συμμετείχα στις δραστηριότητες που οργανώθηκαν κατά την λεγόμενη «Εβδομάδα των Βοτάνων».

Περίληψη

Ο στόχος της πτυχιακής εργασίας είναι μία σύγκριση μεταξύ δύο νηπιαγωγείων στην Ουγγαρία και την Ελλάδα σχετικά με την περιβαλλοντική εκπαίδευση και συγκεκριμένα την εκπαίδευση που αποσκοπεί στην ενίσχυση της περιβαλλοντικής συνείδησης και την αειφορία. Περιλαμβάνει μελέτη για την δομή του εσωτερικού και εξωτερικού χώρου των ιδρυμάτων προσχολικής εκπαίδευσης σχετικά με την απόδοση, λειτουργία και φιλικότητα προς το περιβάλλον, το παιδαγωγικό υλικό και τις στρατηγικές διδασκαλίας της περιβαλλοντικής αγωγής και αειφορίας, τα ιδιαίτερα προγράμματα που έχουν σχέση με την βιωσιμότητα και την οικολογική συνείδηση των παιδιών, τη σίτιση των νηπίων στο νηπιαγωγείο και την γενική θεωρία του νηπιαγωγείου για το περιβάλλον και την πράσινη συνείδηση και λειτουργία που ταυτόχρονα σέβεται τον άνθρωπο και είναι φιλικό προς το περιβάλλον και τη βιολογική ποικιλότητα. Επίσης, αναφέρονται οι στόχοι και οι αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την περιβαλλοντική πολιτική των κρατών μελών της Ένωσης. Τα περιβαλλοντικά πρότυπα που απολαμβάνουν οι πολίτες της ΕΕ είναι από τα υψηλότερα παγκοσμίως και γι' αυτό έχουν θέσει στόχους οι κυβερνήσεις που καθοδηγούν την ευρωπαϊκή περιβαλλοντική πολιτική και έχουν διαμορφώσει ένα όραμα για τη συνέχεια που περιλαμβάνει και την εκπαίδευση. Μέσα από την εκπαίδευση συμβάλλουμε στην διαμόρφωση απόψεων και πρακτικών που έχουν ως αξίες και στόχους την οικολογική και περιβαλλοντική συνείδηση. Τα σημερινά παιδιά αποτελούν το μέλλον και είναι δική μας ευθύνη η ευαισθητοποίηση και αφύπνισή τους με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος.

Λέξεις κλειδιά:

προσχολική εκπαίδευση, νηπιαγωγεία, περιβαλλοντική εκπαίδευση, αειφορία, βιωσιμότητα, προστασία περιβάλλοντος

Abstract

The aim of this essay is a comparison between two kindergartens in Hungary and Greece on environmental education and particularly on education that aimed at enhancing environmental awareness and sustainability. It includes a study on the structure of outdoor and indoor of pre-school education settings in terms of performance, operation and environmental friendliness, pedagogical material and teaching strategies for environmental education and sustainability, programs related to sustainability and ecological consciousness of children, infant feeding in kindergarten and the general theory of the kindergarten for the environment and the green consciousness and function that at the same time respects man and is friendly to the environment and biodiversity. It also sets out the European Union's objectives and decisions on the environmental policy of the Member States of the Union are set out. The environmental standards enjoyed by EU citizens are among the highest in the world, and that is why governments that guide European environmental policy have set goals and a vision for sustainability that includes education. Through education we contribute to the formation of views and practices that have as values and goals the ecological and environmental consciousness. Today's children are the future, and it is our responsibility to raise their awareness and wake up in order to protect the environment

Keywords

Early Childhood Education, kindergartens, environmental education, sustainability, environmental protection

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	3
Περίληψη.....	4
Abstract.....	5
Εισαγωγή.....	8
Θεωρητική Τεκμηρίωση	10
1.1 Εκπαιδευτικές Καινοτομίες στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα	11
1.2 Ο χώρος του νηπιαγωγείου ως παράγοντας αναβάθμισης του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος.....	12
1.3 Οι στόχοι του παιδαγωγικού ανασχεδιασμού του σχολικού χώρου	16
Πλαίσιο Ουγγαρίας.....	19
2.1 Η Προσχολική Αγωγή και Νηπιαγωγεία στην Ουγγαρία	20
2.2 Μισθοδοσία των Εκπαιδευτικών.....	20
2.3 Η δομή του εκπαιδευτικού συστήματος	21
2.4 Εργάσιμες ώρες, μέσος όρος ηλικίας των εκπαιδευτικών	22
2.5 Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	22
2.6 Ανακατασκευή και ανακαίνιση των δομών δημοσίων εκπαίδευσης	23
Πλαίσιο Ελλάδος	24
2.7 Περιφερειακό και τοπικό επίπεδο	24
2.8 Εκπαιδευτικό προσωπικό	24
2.9 Οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος	24
1) Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	25
2) Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.....	25
3) Ανώτατη εκπαίδευση.....	26
Δια βίου μάθηση	27
Το Νηπιαγωγείο Meséskert.....	27
3.1 Το νηπιαγωγείο Meséskert: Τα βραβεία	43
3.2 Η κοινωνική δράση στο Meséskert Νηπιαγωγείο: η εκπαιδευτική πολιτική της λειτουργίας.....	44
3.3 Σχεδίαση των παιδαγωγικών στόχων και η υλοποίησή τους.....	45
3.4 Πράσινο Νηπιαγωγείο.....	45
3.5 Διατροφή και το πρόγραμμα HACCP για την διασφάλιση ποιότητας	48

3.6 Το σύστημα HACCP.....	50
3.7 Η διαμόρφωση της αίθουσας του νηπιαγωγείου.....	54
3.8 Η παιδαγωγική αγωγή της φροντίδας των φυτών.....	56
3.9 Η παιδαγωγική αγωγή και η προστασία των ζώων.....	56
4.0 Συλλογή απορριμμάτων και η ανακύκλωση.....	57
4.1 Εκπαιδευτικές εκδρομές με θέμα το περιβάλλον.....	57
4.2 Πράσινες ημέρες καθαριότητας.....	57
1 ^ο Νηπιαγωγείο Αμυνταίου.....	59
4.3 Οι εγκαταστάσεις του Νηπιαγωγείου.....	60
4.4 Οι αίθουσες του νηπιαγωγείου.....	60
4.5 Εκπαιδευτικά προγράμματα του Νηπιαγωγείου.....	61
4.6 Η σίτιση στο νηπιαγωγείο.....	61
Συμπέρασμα.....	62
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	64

Εισαγωγή

Με την παρούσα πτυχιακή εργασία επιχειρούμε να προσεγγίσουμε στοιχεία της περιβαλλοντικής αγωγής στην προσχολική ηλικία και στα νηπιαγωγεία. Στον XXI. αιώνα τα πιο επίκαιρα ζητήματα είναι η παγκόσμια οικονομική αστάθεια και παγκόσμια κρίση, η μετανάστευση, η πανδημία και το περιβάλλον. Ενώ η οικονομική κρίση και η μετανάστευση είναι αλληλένδετες έννοιες και επηρεάζονται μεταξύ τους και επίσης από την διεθνή πολιτική, το περιβάλλον αποτελεί ένα ξεχωριστό κεφάλαιο που επηρεάζει όλες τις χώρες του κόσμου. Η κλιματική αλλαγή έχει επιπτώσεις σε όλες της χώρες του κόσμου ανεξάρτητα των οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων τους.

Ως συνέπεια της παγκόσμιας ατμοσφαιρικής ρύπανσης αλλάζουν οι μετεωρολογικές συνθήκες και γίνονται πιο ακραίες με αποτέλεσμα να λιώνουν οι πάγοι των σιέλικων Πόλων και ταυτόχρονα να πλήττονται από ξηρασία και καταιγίδες ολόκληρες χώρες και γεωγραφικές περιοχές προκαλώντας τεράστιες καταστροφές, αλλάζοντας ακόμη και την ζωή των ανθρώπων. Οι ακραίες κλιματικές συνθήκες επηρεάζουν και τον πληθυσμό της Γής, δημιουργώντας διαφορετικές συνθήκες διαβίωσης, οι οποίες μπορούν να προκαλέσουν προσφυγικά κύματα από τις ευάλωτες γεωγραφικές περιοχές που πλήττονται περισσότερο.

Η ευρωπαϊκή περιβαλλοντική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρονολογείται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Παρισίων του 1972, όπου δήλωσαν την ανάγκη οι αρχηγό κρατών ή κυβερνήσεων να συμπληρωθεί η οικονομική επέκταση από κοινοτική περιβαλλοντική πολιτική και ζήτησαν ένα πρόγραμμα δράσης. Η περιβαλλοντική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης βασίζεται στις αρχές της πρόληψης, της προφύλαξης και της επανόρθωσης των καταστροφών του περιβάλλοντος και στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Η αρχή της αποτροπής είναι ένα εργαλείο διαχείρισης κινδύνων που προσφέρεται να ενεργοποιηθεί εάν υπάρχει επιστημονική αβεβαιότητα ως προς κάποιον εικαζόμενο κίνδυνο για την ανθρώπινη υγεία ή για το περιβάλλον που προκύπτει από κάποια ενέργεια είτε πολιτική.

Ο σύγχρονος ευρωπαϊκός τρόπος ζωής με την υψηλή ποιότητα ζωής λόγω των ευνοουμένων οικονομικών συνθηκών σε συνδυασμό με τις καταναλωτικές συνθήκες των ευρωπαίων πολιτών αποτελεί υψηλό κίνδυνο για τον παγκόσμιο περιβάλλον. Στις μέρες μας παρατηρείται μία σταθερή απώλεια της βιοποικιλότητας με σοβαρές συνέπειες για το φυσικό

κόσμο και την ευημερία του ανθρώπου. Για αυτή την απώλεια οφείλεται ο άνθρωπος και αν δεν αλλάξει τον τρόπο σκέψης και της πράξης του η εξαφάνιση της βιοποικιλότητας και του φυσικού κόσμου θα είναι δεδομένο. Η αλλαγή ξεκινάει από την σωστή πράξη και οι σωστές πράξεις απαιτούν γνώση και μόρφωση, την οποία μπορεί να κατακτήσει μέσα από την εκπαίδευση και από το κοινωνικό περιβάλλον.

Η περιβαλλοντική παιδεία όλων των βαθμίδων του εκπαιδευτικού συστήματος αποτελεί σημαντικό μέρος της κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής από άποψη εκπαιδευτικών στόχων στην διαμόρφωση των επόμενων γενιών. Ο σεβασμός στο φυσικό περιβάλλον περνά από το μονοπάτι της εκπαίδευσης. Τα παιδιά ήδη από την προσχολική ηλικία μαθαίνουν ότι τη Γη δανείστηκαν από τα εγγόνια τους και είναι υπεύθυνοι για την σωστή διαχείριση της που περιλαμβάνει την προστασία του περιβάλλοντος και βιοποικιλότητας. Η προσχολική ηλικία αποτελεί την πιο κατάλληλη περίοδο για τη διαμόρφωση των γνώσεων της Φυσικής Επιστήμης και τους φιλο-περιβαλλοντικούς στόχους και συνήθειες με βασικό στόχο τα παιδιά να δείξουν σεβασμό προς το φυσικό τους περιβάλλον. Ο σκοπός είναι να μεγαλώνουν ως υπεύθυνοι πολίτες που σέβονται το περιβάλλον, εξοικονομούν τους φυσικούς πόρους και ταυτόχρονα καθημερινά προσπαθούν να μειώσουν τον οικολογικό τους αποτύπωμα αποφεύγοντας την υπερκατανάλωση και την σπατάλη σε συνδυασμό την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και των υλικών αγαθών. Σε ορισμένες περιπτώσεις είναι ιδιαίτερα δύσκολη η εφαρμογή της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης λόγω των κοινωνικών συνθηκών και της έλλειψης δομών της περιβαλλοντικής προστασίας.

Οι Έλληνες εκπαιδευτικοί συχνά έρχονται αντιμέτωποι με το πρόβλημα της έλλειψης, διότι ότι τα μέσα διδασκαλίας και οι κατάλληλες εκπαιδευτικές υποδομές λείπουν από το ελληνικό δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα. Σε ό,τι αφορά τις Φυσικές Επιστήμες και την περιβαλλοντική παιδεία οι ελλείψεις δεν μπορούν να καλυφθούν μόνο με εκπαιδευτικά εγχειρίδια. Λόγω αυτού δυσκολεύονται ιδιαίτερα οι Έλληνες εκπαιδευτικοί στην εφαρμογή της περιβαλλοντικής αγωγής μέσα από την καθημερινότητα της εκπαίδευσης. Προσπαθούν με τις επιλογές τους να προσφέρουν δυνατότητες για την περιβαλλοντική παιδεία διότι από την προσπάθεια χτίζεται ένα καλύτερο αύριο, και τα παιδιά αποτελούν το μέλλον σε κάθε περίοδο και δεκαετία για τις αλλαγές.

Θεωρητική Τεκμηρίωση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει μερικά από τα υψηλότερα περιβαλλοντικά πρότυπα και νόμους στον κόσμο¹, τα οποία δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια των δεκαετιών. Η περιβαλλοντική πολιτική στηρίζει την οικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης να γίνει πιο φιλική προς το περιβάλλον, προστατεύοντας τους φυσικούς πόρους και τη βιοποικιλότητα του Πλανήτη και διασφαλίζει την υγεία και την ευημερία των πολιτών που κατοικούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αποτελεί μεγάλη σημασία η ποιότητα του περιβάλλοντος για την υγεία των πολιτών, την οικονομία και την ευημερία. Ενώ, αντιμετωπίζει πολλές σοβαρές προκλήσεις που συνδέονται με την κλιματική αλλαγή, τη μη βιώσιμη κατανάλωση και παραγωγή, επίσης με άλλες μορφές ρύπανσης.

Οι περιβαλλοντικές πολιτικές και η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης προστατεύουν τους φυσικούς οικοτόπους, διατηρούν τον αέρα και τα ύδατα καθαρά, διασφαλίζουν την σωστή απόρριψη των υπολειμμάτων, αυξάνουν τη γνώση με τις τοξικές χημικές ουσίες και στηρίζουν τις επιχειρήσεις να κάνουν μετάβαση προς μια βιώσιμη οικονομία. Σχετικά με την κλιματική αλλαγή, η Ευρωπαϊκή Ένωση διαμορφώνει και υλοποιεί πολιτικές και στρατηγικές για το κλίμα και το περιβάλλον, παίρνοντας πρωταγωνιστικό ρόλο στις διεθνείς διαπραγματεύσεις για το κλίμα. Έχει δεσμευτεί να εξασφαλίσει την επιτυχή εφαρμογή της συμφωνίας του Παρισιού² και την εφαρμογή του συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΕΔΕ). Στο πλαίσιο αυτό, οι χώρες της ΕΕ έχουν συμφωνήσει να επιτύχουν διάφορους στόχους κατά τα επόμενα χρόνια. Η ΕΕ επιδιώκει να εξασφαλίσει ότι οι ανησυχίες για το περιβάλλον και τη κλιματική αλλαγή λαμβάνονται υπόψη και σε άλλους τομείς της πολιτικής όπως ο τομέας των μεταφορικών και ενέργειας. Προωθεί τις τεχνολογίες χαμηλών εκπομπών, μέτρα προσαρμογής και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

Η περιβαλλοντική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης βασίζεται στα άρθρα 11 και 191-193 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης³. Σύμφωνα με το άρθρο 191, η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής αποτελεί στόχο της περιβαλλοντικής πολιτικής

---

¹ Θεματολογικά δελτία την Ε.Ε. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework>

² Θεματολογικά δελτία την Ε.Ε. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework>

³ Θεματολογικά δελτία την Ε.Ε. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework>

της ΕΕ. Η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί κυρίαρχο στόχο για την Ευρωπαϊκή Ένωση και έχει δεσμευτεί για ένα «υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος»⁴.

1.1 Εκπαιδευτικές Καινοτομίες στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα .

Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο στη δεκαετία του 1950 αλλά εν μέρει και λίγο πριν ξεκίνησαν σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις στην εκπαίδευση, οι οποίες είχαν ως αφετηρία τους την οικονομική, κοινωνική και πολιτική διαμόρφωση διαφορετική που είχε διαμορφωθεί στην Ευρώπη. Οι επιχειρούμενες αλλαγές απέβλεπαν γενικά στην αναπροσαρμογή της εκπαίδευσης στα νέα δεδομένα και ειδικότερα αφενός στην προώθηση της οικονομικής ανασυγκρότησης και ανάπτυξης, σύμφωνα με την αρχή η εκπαίδευση ως κεφάλαιο η επένδυση και αφετέρου στην πραγμάτωση κοινωνικής δικαιοσύνης, με την εφαρμογή της αρχής της εκπαιδευτικής ισότητας, δηλαδή «η εκπαίδευση ως δικαίωμα του πολίτη».

Ως προς το δεύτερο αυτό σημείο στόχος ήταν η υπέρβαση του ταξικού σχολείου του 19^{ου} και των πρώτων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα, στο οποίο η κοινωνική και οικονομική προέλευση των μαθητών καθόριζε κατά κύριο λόγο την κοινωνική τους εξέλιξη και την επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Στο στόχο αυτό αντιστοιχούσαν χαρακτηριστικά αιτήματα αυτής της εποχής, όπως δωρεάν παιδεία, περισσότεροι νέοι και για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στην εκπαίδευση, αξιοποίηση όλων των ταλέντων ή διευκόλυνση της μετάβαση από την Πρωτοβάθμια στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Η διάχυτη πεποίθηση ότι το σχολείο και η εκπαίδευση γενικότερα, πέρα από την συνεισφορά τους στην οικονομική ανάπτυξη με τη δημιουργία στελεχών για την παραγωγική διαδικασία, μπορούν να συμβάλουν στην επίτευξη κοινωνικής δικαιοσύνης είχε εμπεδωθεί από την θέση της δομο-λειτουργικής κοινωνιολογικής θεωρίας ότι αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της αντικειμενικής επίδοσης των μαθητών. Μέσα στο ευνοϊκό αυτό για εκπαιδευτικές αλλαγές στο περιβάλλον πραγματοποιήθηκαν μερικές πολύ αξιόλογες εκπαιδευτικές καινοτομίες, οι πιο σημαντικές από τις έλαβαν χώρα στις δεκαετίες του 1960 και 1970. Δεν είναι

---

⁴ Άρθρο 3 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ευρωπαϊκό Δίκαιο.

υπερβολικός ο ισχυρισμός ότι οι δύο αυτές οι δεκαετίες αποτέλεσαν την πιο καθοριστική περίοδο για τα εκπαιδευτικά πράγματα στην Ευρώπη⁵.

1.2 Ο χώρος του νηπιαγωγείου ως παράγοντας αναβάθμισης του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος.

Το ενδιαφέρον των ερευνητών να καταλάβουν την παιδική ηλικία μελετώντας το παιχνίδι στο χώρο του νηπιαγωγείου συνδέεται με την αντίληψη ότι το παιχνίδι στο νηπιαγωγείο δεν θεωρείται απλώς παιδαγωγικά και ψυχολογικά αναγκαίο για το παιδί-νήπιο αλλά αποτελεί βασικό στοιχείο ορισμού του νηπίου ως παιδαγωγικού υποκείμενου και σημαντικό κριτήριο της αξιολόγησής του. Τα παιδιά στο νηπιαγωγείο παίζουν, και πρέπει να παίζουν για να αναπτυχθούν, να κοινωνικοποιηθούν, να μάθουν, να δημιουργήσουν σχέσεις μεταξύ τους. Στην καθημερινή σχολική πρακτική, τα παιδιά οφείλουν να παίζουν καλά με (και για) τους φίλους τους, στο πλαίσιο των παιχνιδιών που οργανώνουν τα ίδια, και να παίζουν καλά για τις νηπιαγωγούς, στο πλαίσιο των προγραμματισμένων δραστηριοτήτων στο νηπιαγωγείο.

Η ανάλυση της παιδαγωγικής του νηπιαγωγείου δεν αποτελεί ζήτημα του παρόντος κειμένου. Σχηματικά μόνο μπορούμε να πούμε ότι η αντίληψη για την αυθόρμητη μάθηση μέσω του παιχνιδιού και για την άσκηση μορφών ελέγχου που βασίζονται σε έμμεσες και μη καταναγκαστικές μεθόδους χειραγώγησης αποτελεί κεντρικό πυρήνα της παιδαγωγικής του νηπιαγωγείου. Στη βάση της κυρίαρχης αυτής παιδαγωγικής οργανώθηκε και το ελληνικό νηπιαγωγείο. Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια η έμφαση στην αυθόρμητη μάθηση μέσω του παιχνιδιού είναι εμφανής τόσο στο αναλυτικό πρόγραμμα όσο και στην οργάνωση του χώρου και του χρόνου του ημερήσιου προγράμματος. Το παιχνίδι στις «γωνίες» αποτελεί συστατικό στοιχείο αυτής της παιδαγωγικής αντίληψης⁶.

Το παιχνίδι στις «γωνίες» στοχεύει στην εξυπηρέτηση των αναγκών του νηπίου για παιχνίδι και μάθηση μέσω παιχνιδιού. Σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου (ΠΔ 476/1980), «ο χώρος του Νηπιαγωγείου πρέπει να διαμορφώνεται σε γωνίες⁷ έτσι ώστε η όλη οργάνωσή του να ανταποκρίνεται στις πνευματικές, συναισθηματικές και κοινωνικές ανάγκες των νηπίων και να διευκολύνει την ατομική και

---

⁵ Παιδαγωγική και Εκπαίδευση Σήμερα: Παναγιώτης Δ. Ξωχέλλης, Θεσσαλονίκη, 2010, Εκδόσεις: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε.

⁶ Το Παιχνίδι. Σύγχρονες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις : Σοφία Αυγητίδου, Αθήνα, 2001. Εκδόσεις: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός

⁷ Το Παιχνίδι. Σύγχρονες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις : Σοφία Αυγητίδου, Αθήνα, 2001. Εκδόσεις: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός

ομαδική εργασία ». Στην βάση της ίδιας φιλοσοφίας, το νέο αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου (ΠΔ 486/1980)⁸ υποβάλλει την ανάγκη οργάνωσης του χώρου της αίθουσας σε «γωνίες » «που ευνοούν την ατομική και ομαδική δραστηριότητα και υποβοηθούν την ολόπλευρη ανάπτυξη του νήπιου ». Σύμφωνα με *Το Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο*⁹ η οργάνωση του χώρου σε «γωνίες » συμβάλλει στην κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού, μέσα από την κατανόηση των κανόνων για συνεργασία και στην νοητική ανάπτυξη μέσα από την απόκτηση γνώσεων, εμπειριών και δεξιοτήτων, αφού το υλικό με το οποίο εξοπλίζονται οι «γωνίες » πρέπει να ενθαρρύνουν το σχηματισμό εννοιών να πλαταίνει τους ορίζοντες, να ενθαρρύνει την αυτό έκφραση, να αναπτύσσει τον οπτικοακουστικό συντονισμό, να θέτει προβλήματα στο παιδί και να το προκαλεί να σκέπτεται και να ενεργοποιεί τη νοημοσύνη του».

Αν και στα παραπάνω αποσπάσματα ο ρόλος του παιχνιδιού, ως μέσου μάθησης και κοινωνικοποίησης, δεν διατυπώνεται ρητά αλλά καλύπτεται εύσχημα από τα προτεινόμενα παιδαγωγικά σενάρια για ολόπλευρη ανάπτυξη του νηπίου, οι προτεινόμενες «γωνίες » αποτελούν κυρίως χώρους παιχνιδιών (παιδαγωγικών, παιχνιδιών ρόλων, θεατρικών παιχνιδιών). Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται υπόρρητα η άποψη ότι η ανάπτυξη και η κοινωνικοποίηση των παιδιών πραγματοποιούνται μέσα από το παιχνίδι, και έτσι παγιώνεται το μοντέλο: *Παιδί –νήπιο = παιχνίδι = μάθηση = ανάπτυξη*¹⁰.

Οι «γωνίες» αποτελούν αρχικά υλικούς τόνους που οργανώνουν το χώρο του νηπιαγωγείου, το χρόνο του ημερήσιου προγράμματος, καθώς και τις δραστηριότητες των παιδιών κυρίως , όμως οι «γωνίες» αποτελούν διαδικασίες αγωγής και διδακτικής μεθοδολογίας. Στο πλαίσιο αυτό, προτείνονται συγκεκριμένα παιδαγωγικά σενάρια με σκοπό την κοινωνικοποίηση και τη γνώση/μάθηση μέσω του παιχνιδιού και ορίζεται το παιδαγωγικό υποκείμενο ως το νήπιο που παίζει και οφείλει να παίζει καλά για να δικαιώσει τον ορισμό του.

Στην καθημερινή σχολική πρακτική τα παιδιά και οι νηπιαγωγοί, ως δρώντα υποκείμενα, οικοδομούν τις δικές τους προσεγγίσεις του χώρου και του χρόνου οργάνωσης του νηπιαγωγείου, αναπτύσσοντας υποκειμενικά συστήματα χώρου οργάνωσης του νηπιαγωγείου και μεταβλητά. Στο πλαίσιο αυτό τα παιδιά και οι νηπιαγωγοί διαχειρίζονται τον χώρο και τον χρόνο οργάνωσης του νηπιαγωγείου και του ημερήσιου προγράμματος και διαπραγματεύονται τα παιδαγωγικά σενάρια και τον ορισμό του παιδαγωγικού υποκειμένου.

⁸ Τα αναλυτικά προγράμματα στο νηπιαγωγείο το 2011.

⁹ Το Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο.

¹⁰ Μοντέλο κοινωνικοποίησης στο νηπιαγωγείο.

Παρακάτω θα επικεντρωθούμε στην ανάλυση των στρατηγικών διαπραγμάτευσης των «γωνιών» ως υλικών και παιδαγωγικών χώρων από τη σκοπιά των παιδιών, και θα εστιάσουμε το ενδιαφέρον μας :

- Στις στρατηγικές διαπραγμάτευσης και διαχείρισης του χώρου από τα παιδιά, καθώς αυτά μεταμορφώνουν συμβολικά τα όρια και τις χρήσεις των «γωνιών» στο πλαίσιο των παιχνιδιών τους.
- Στις στρατηγικές διαχείρισης των παιδαγωγικών σεναρίων και ορισμού του παιδαγωγικού υποκειμένου από τα παιδιά, καθώς αυτά παίζουν τα δικά τους παιχνίδια με σκοπό να ρυθμίσουν σχέσεις μεταξύ τους και να λύσουν ζητήματα εξουσίας και ταυτότητας.
- Στη διαπραγμάτευση της ταυτότητας από τα ίδια τα παιδιά, καθώς αυτά δρουν ως υποκείμενα της τάξης και ως υποκείμενα του παιχνιδιού, μέσα από μία «ρητορική του ρόλου».

Στις γωνίες εξαιτίας της μικρής τους έκτασης¹¹, η κίνηση και η δράση των παιδιών περιορίζεται και οριοθετείται. Οι περιορισμοί που επιβάλλονται στα σώματα των παιδιών συνεισφέρουν στην οικοδόμηση του αυτοέλεγχου και μιας εσωτερικής πειθαρχίας. Ωστόσο, τα φυσικά κι νοητά όρια των «γωνιών» δεν είναι προσδιορισμένα: πότε και πού σταματούν οι ευθείες που προσδιορίζουν τα όρια μίας «γωνιάς»; Το τραπεζάκι ή η μοκέτα, πιθανά όρια μίας «γωνιάς», εύκολα μετακινούνται. Στο πλαίσιο αυτό, το σώμα των παιδιών γίνεται υποκείμενο του αντικειμενικού χώρου και συγχρόνως «εργαλείο» των μεταμορφώσεων του χώρου. Οι περιορισμοί που επιβάλλουν οι «γωνίες» έρχονται σε αντίθεση με την ανοικτότητα του σχήματος. Τα χαρακτηριστικά του περιορισμού και της ανοικτότητας των «γωνιών» προσδίδουν στα παιδιά εξουσία και τη δυνατότητα διαπραγμάτευσης σε πολλαπλά επίπεδα. Τα παιδιά διαπραγματεύονται τα πιθανά όρια των «γωνιών» προεκτείνοντας τους εαυτούς τους και τα σώματα τους και καταλαμβάνοντας και το χώρο γύρω από τις «γωνίες» ενώ συγχρόνως εμπλέκονται στο παιχνίδι που πραγματοποιείται σε μια «γωνία». Ως συνέπεια των προεκτάσεων αυτών, τα παιδιά εντάσσουν στην «γωνία» όπου εξελίσσεται το παιχνίδι γειτονικούς χώρους και «γωνίες» στους οποίους κατόπιν αποδίδονται καινούριες σημασίες. Στο πλαίσιο αυτό το κουκλοθέατρο μετασηματίζεται σε κρεβατοκάμαρα του διπλανού κουκλόσπιτου ή σε ιατρείο, ενώ η διπλανή μοκέτα μετασηματίζεται σε ποτάμι ή κήπο του σπιτιού.

---

¹¹ Το Παιχνίδι. Σύγχρονες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις : Σοφία Αυγητίδου, Αθήνα, 2001. Εκδόσεις: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός

Τα δεδομένα αυτά καθιστούν αναγκαίο τον ανασχεδιασμό των υφιστάμενων χώρων προσχολικής αγωγής στην Ελλάδα, ώστε να υπάρχει συμφωνία ανάμεσα στο νέο εκπαιδευτικό προσανατολισμό του σχολείου και στα χαρακτηριστικά της οργάνωσης και της χρήσης του χώρου του. Ωστόσο, δεν πρόκειται απλά για μια αλλαγή στην αρχιτεκτονική του σχολικού χώρου. Ο κεντρικός στόχος του ανασχεδιασμού είναι η αναμόρφωση των σχέσεων χώρου που αναπτύσσονται στο νηπιαγωγείο, ώστε να γίνει εφικτή η εφαρμογή συνεργατικών παιδαγωγικών προσεγγίσεων, οι οποίες υιοθετούνται, ουσιαστικά, και από το νέο αναλυτικό πρόγραμμα. Με άλλα λόγια, ο ανασχεδιασμός υπερβαίνει τα όρια μιας συνηθισμένης αρχιτεκτονικής μελέτης, επειδή επιδιώκει την αναβάθμιση των παιδαγωγικών και ψυχοκοινωνικών συνθηκών λειτουργίας του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, μέσα από την τροποποίηση των χαρακτηριστικών του χώρου. Στο πλαίσιο αυτό, μεγάλη σημασία έχει η πρόβλεψη διαμόρφωσης εκπαιδευτικών τόπων στο σχολικό χώρο, οι οποίοι θα συνδέονται με την ανάπτυξη τόσο κατευθυνόμενων, όσο και αυθόρμητων δραστηριοτήτων. Το θέμα του ανασχεδιασμού του σχολικού χώρου βρίσκεται στο επίκεντρο σειράς εφαρμοσμένων ερευνών που αναπτύσσονται στο Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του ΑΠΘ από το 1996.

Η εμπειρία που αποκτήθηκε από τις πιλοτικές εφαρμογές οι οποίες έγιναν στο πλαίσιο αυτής της ερευνητικής δραστηριότητας, έδειξε ότι για τον ανασχεδιασμό απαιτείται ένας συνδυασμός κριτηρίων, χάρη στον οποίο τα βασικά χαρακτηριστικά του χώρου (μέγεθος, διαρρύθμιση, αισθητική, εξοπλισμός, προβλεπόμενος τρόπος λειτουργίας) θα συνδέονται α) με τις δυνατότητες που προσφέρει η σχέση του παιδιού με το χώρο και β) με σύγχρονες παιδαγωγικές και ψυχοκοινωνικές παραμέτρους της σχολικής τάξης, ιδίως με τη σύσταση και λειτουργία ομάδων, την εφαρμογή της μεθόδου project, την ανάπτυξη εκπαιδευτικής αλληλεπίδρασης, τον ενεργητικό ρόλο του παιδιού. Αυτή η ερευνητική διαδρομή οδήγησε στη διαμόρφωση μιας μεθόδου ανασχεδιασμού του σχολικού χώρου με παιδαγωγικά, ψυχοκοινωνικά και αρχιτεκτονικά κριτήρια, τον παιδαγωγικό ανασχεδιασμό του σχολικού χώρου.

1.3 Οι στόχοι του παιδαγωγικού ανασχεδιασμού του σχολικού χώρου ¹²

Ο κεντρικός στόχος του παιδαγωγικού ανασχεδιασμού, δηλαδή η αναμόρφωση των σχέσεων χώρου στο νηπιαγωγείο ώστε να γίνει εφικτή η εφαρμογή συνεργατικών παιδαγωγικών προσεγγίσεων, αναλύεται σε τρεις επιμέρους στόχους:

- από παιδαγωγική άποψη, ο ανασχεδιασμός πρέπει να ενισχύει την εφαρμογή ομαδο-κεντρικών μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης στην τάξη, με έμφαση στη συνεργατική μάθηση
- από ψυχοκοινωνική άποψη, να συμβάλλει στη διαμόρφωση της σχολικής τάξης σε μια συλλογικότητα η οποία θα στηρίζεται στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας, της ευχαρίστησης και της δημοκρατίας μεταξύ των παιδιών, καθώς και στην αλληλεπίδρασή τους με το κοινωνικό και το πολιτιστικό περιβάλλον του σχολείου. Στο πλαίσιο αυτό έχει μεγάλη σημασία η σύνδεση των μορφών και των λειτουργιών του χώρου με τον κόσμο της φαντασίας του παιδιού
- από αρχιτεκτονική άποψη, πρέπει να δημιουργεί το πλαίσιο χώρου που θα διευκολύνει την ανάπτυξη της δυναμικής η οποία χαρακτηρίζει την επιζητούμενη σύγχρονη μορφή εκπαιδευτικού περιβάλλοντος.

Οι τρεις επιμέρους στόχοι βρίσκονται σε σχέση αλληλεξάρτησης, γι' αυτό και ο παιδαγωγικός ανασχεδιασμός τους προσεγγίζει ταυτόχρονα. Με την ταυτόχρονη υλοποίηση των παιδαγωγικών και ψυχοκοινωνικών στόχων επιδιώκεται η αναβάθμιση της δυναμικής της εκπαιδευτικής διαδικασίας, με έμφαση στην ενεργητική συμμετοχή του παιδιού, τη δημιουργία νέων κέντρων ενδιαφέροντος στην τάξη, τη διεύρυνση των μορφών δράσης και των εκπαιδευτικών σχέσεων. Από την πλευρά των νέων συνθηκών που δημιουργεί ο χώρος, η αναβάθμιση της εκπαιδευτικής δυναμικής ενισχύεται τόσο με τις αλλαγές στη διαμόρφωση και την αισθητική του, όσο και με την ευελιξία στη χρήση του (ιδίως με τις δυνατότητες για συχνές εναλλαγές θέσεων, μετακινήσεων και πρακτικών).

Ο αρχιτεκτονικός στόχος συνδέεται με μορφές οργάνωσης και χρησιμοποίησης του χώρου που συμβάλλουν στην υλοποίηση των δυο άλλων στόχων.

Οι κατευθύνσεις του παιδαγωγικού ανασχεδιασμού

Για την υλοποίηση των στόχων του, ο παιδαγωγικός ανασχεδιασμός του χώρου στο νηπιαγωγείο επιχειρεί προς τρεις κατευθύνσεις, που εφαρμόζονται τόσο μέσα στην αίθουσα

---

¹² Το Παιχνίδι. Σύγχρονες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις : Σοφία Αυγητίδου, Αθήνα, 2001. Εκδόσεις: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός

διδασκαλίας (στα μικρό περιβάλλοντα για το παιδί/ τη μικρή ομάδα/ την τάξη), όσο και στον υπόλοιπο χώρο του νηπιαγωγείου, εσωτερικό και υπαίθριο.

Οι κατευθύνσεις αυτές είναι:

α) Ο εμπλουτισμός του χώρου με ερεθίσματα μάθησης.

Ο χώρος πρέπει να προσφέρει με οργανωμένο τρόπο ένα πλούτο ερεθισμάτων, οπτικών, ακουστικών, κιναισθητικών. Τα ερεθίσματα του χώρου έχουν τριπλή χρησιμότητα:

- προσφέρουν πληροφορίες στο παιδί οι οποίες σχετίζονται α) με τον κόσμο και τα φαινόμενα που το περιβάλλουν, β) το περιεχόμενο του αναλυτικού προγράμματος και γ) τα ενδιαφέροντα του ίδιου του παιδιού
- καλλιεργούν την ευαισθησία του παιδιού και του ανοίγουν έμμεσα ένα δρόμο προς την αισθητική και πολιτιστική του ωρίμανση
- προσφέρουν στο παιδί δυνατότητες και κατευθύνσεις για ανάπτυξη δραστηριοτήτων

Όπως ήδη αναφέραμε, τα ερεθίσματα μπορούν να συνδεθούν με τη μάθηση και να αποτελέσουν οργανικό τμήμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

β) Η διαμόρφωση μικρό περιβαλλόντων συνεργατικής επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης. Ο χώρος πρέπει να προσφέρει τις υλικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη των παιδαγωγικών και ψυχοκοινωνικών συνιστωσών της συνεργατικής μεθόδου. Στην πράξη, αυτό συνεπάγεται αλλαγές στην οργάνωση του χώρου (διαρρύθμιση, αισθητική, εξοπλισμός) που θα ευνοούν την ανάπτυξη του διαλόγου, ως μορφή επικοινωνίας, και της συνεργασίας, ως μορφή αλληλεπίδρασης.

Παράλληλα, πρέπει να αναπτυχθεί μια νέα αντίληψη για τη χρήση του χώρου στην τάξη, συσχετισμένη κυρίως με την ενεργητική συμμετοχή και την πρωτοβουλία του παιδιού, ώστε να αξιοποιηθούν προς τη συνεργατική κατεύθυνση οι νέες συνθήκες χώρου που θα προκύψουν.

Στην περίπτωση της αίθουσας του νηπιαγωγείου, οι βασικές αλλαγές στην οργάνωση και τη χρήση του χώρου είναι:

- η αναδιάταξη των επίπλων ώστε διαμορφωθούν μικρό περιβάλλοντα ομάδας που να ευνοούν ο την πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία μεταξύ των παιδιών – μελών μιας μικρής ομάδας ο τον διπλό προσανατολισμό του μικρό περιβάλλοντος τόσο προς το εσωτερικό της ομάδας, όσο και προς την υπόλοιπη τάξη, ώστε να εξασφαλίζεται η εκπαιδευτική επικοινωνία και αλληλεπίδραση και προς τα δυο αυτά επίπεδα

- η διαμόρφωση ειδικού χώρου ο για κάθε ομάδα της τάξης ο για κάθε παιδί της τάξης (προσωπικός χώρος)
- η ιδιότητα της ευελιξίας στο χώρο, δηλαδή η πρόβλεψη για εφαρμογή εναλλακτικών διατάξεων στον ίδιο χώρο με τον ίδιο εξοπλισμό. Η ευελιξία επιτρέπει την ανάπτυξη πολλών διαφορετικών μεταξύ τους σχημάτων εκπαιδευτικής επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης που διευκολύνουν την εναλλαγή των διδακτικών προσεγγίσεων
- η σύνδεση της αισθητικής του χώρου με τη δημιουργία θετικού ψυχολογικού κλίματος στην τάξη
- η δυνατότητα των παιδιών να παρεμβαίνουν στο χώρο, μόνα τους ή στα πλαίσια της ομάδας τους, να τον διαμορφώνουν και να τον διακοσμούν, με αποτέλεσμα να τον συνδέουν με τα κέντρα ενδιαφέροντός τους και να τον οικειοποιούνται. Η διαδικασία αυτή ενισχύει τη δημιουργία τόπων από τα παιδιά.

γ) Η δημιουργία εκπαιδευτικών τόπων στο χώρο.

Οι δυο προηγούμενες κατευθύνσεις θέτουν τις βάσεις για τη δημιουργία εκπαιδευτικών τόπων, μέσα από παρεμβάσεις στην οργάνωση και την χρήση του χώρου. Από την πλευρά της οργάνωσης του χώρου, η ιδιότητα της ευελιξίας και η χρήση ερεθισμάτων και σημείων αναφοράς από τον κόσμο της φαντασίας δίνουν τη δυνατότητα συχνών αλλαγών που μπορούν να οδηγήσουν στη διαμόρφωση των κατάλληλων μικρο περιβαλλόντων. Από την πλευρά της χρήσης του χώρου, η δυνατότητα των παιδιών να παρεμβαίνουν στο χώρο τους και να τον προσαρμόζουν στα δικά τους κέντρα ενδιαφέροντος, αποτελεί το απαραίτητο συμπλήρωμα των προϋποθέσεων που διαμορφώνονται με την οργάνωση του χώρου. Τις δυνατότητες που προσφέρει η απελευθέρωση της σχέσης του παιδιού με το χώρο μπορεί να αξιοποιήσει ο εκπαιδευτικός, μόνος του ή και σε συνεργασία με τα παιδιά, για να προγραμματίζει τη δημιουργία εκπαιδευτικών τόπων για συγκεκριμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Σχετικές έρευνες σε ελληνικά νηπιαγωγεία έδειξαν τα πλεονεκτήματα που έχει ο σχεδιασμός στην αίθουσα εκπαιδευτικών τόπων για τη διδασκαλία νέων εννοιών, μέσα από εκπαιδευτικά παιχνίδια οργανωμένα με τη συνεργασία των παιδιών.

Ο εκπαιδευτικός τόπος αποτελούνταν από μια ενότητα χώρου και δραστηριοτήτων, που περιλάμβανε

α) μια προσωρινή διαμόρφωση του χώρου βασισμένη στη χρήση σημειολογικών μεταλλάξεων και

β) ένα σενάριο εκπαιδευτικού παιχνιδιού προσανατολισμένο στη διδασκαλία των νέων εννοιών. Χάρη στην εκπαιδευτική αξιοποίηση των σχέσεων χώρου, τα παιδιά αποκτούσαν εμπειρίες χώρου συναρτημένες με τις έννοιες προς διδασκαλία, γεγονός που ενίσχυε αποφασιστικά τη διαδικασία μάθησης.

Ο εκπαιδευτικός τόπος λειτούργησε ως υλικό πεδίο αγωγής που οδήγησε σε υψηλό ποσοστό κατάκτησης της νέας γνώσης, μέσα από μια διαδικασία που συνδύαζε την ευχαρίστηση του παιδιού με τη συμμετοχή του σ' αυτή τη νέου τύπου εκπαιδευτική διαδικασία.

Αντίστοιχες προτάσεις υπάρχουν εδώ και πολλά χρόνια στη διεθνή βιβλιογραφία και αφορούν τη δημιουργία περιβαλλόντων μάθησης (learning environments ή learning spaces) σε υπαίθριο κυρίως χώρο τόσο του σχολείου, όσο και της πόλης.

Πλαίσιο Ουγγαρίας

Η Ουγγαρία καθορίζει την υποχρεωτική εκπαίδευση βάση νομού από τα 3^α έως τα 16^α έτη σε όσους φοιτούν σε επαγγελματικά εκπαιδευτικά ιδρύματα τύπου ΕΠΑΛ και σε Γυμνάσια - διότι Λύκεια δεν υπάρχουν στο ουγγρικό εκπαιδευτικό σύστημα – μέχρι τα 18^α έτη. Πάνω από 40 ώρες αδικαιολόγητων απουσιών ο διευθυντής του εκπαιδευτικού ιδρύματος κινεί αγωγή κατά των γονιών με συνεργασία την Πρόνοια ενώ η Αστυνομία έχει την αρμοδιότητα να ελέγξει ανήλικους πολίτες - βάση του νόμου του 2011¹³ - εάν τους εντοπίσει σε δημόσιους χώρους και εμπορικά κέντρα σε ώρες διδασκαλίας κατά την περίοδο της σχολικής χρονιάς. Οι μαθητές από κάθε βαθμίδα δίνουν εισαγωγικές εξετάσεις για να μεταβούν στην επόμενη βαθμίδα: αρχικά από το Νηπιαγωγείο μία επιτροπή εγκρίνει την εισαγωγή στο Δημοτικό σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς του Νηπιαγωγείου. Από το Δημοτικό οι μαθητές δίνουν στον 8^ο χρόνο εισαγωγικές και προφορικές εξετάσεις για να μεταβούν στα Γυμνάσια είτε επαγγελματικά εκπαιδευτικά ιδρύματα και αργότερα με τον ίδιο τρόπο γίνεται η εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Στην Ουγγαρία εκτός από τα δημόσια λειτουργούν πολλά ιδιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα σε όλων των βαθμίδων με δίδακτρα που κυμαίνονται από τα 150 ευρώ μηνιαίως (Βρεφοκομείο) μέχρι τα 25.000 ευρώ ετησίως¹⁴ (American International School of Budapest).

¹³ 2011.évi CXCV törvény köznev.tv. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>

¹⁴ American International School of Budapest <https://www.aisb.hu/>

2.1 Η Προσχολική Αγωγή και Νηπιαγωγεία στην Ουγγαρία

Ο γονιός είναι υποχρεωμένος βάση νομού του 2011¹⁵ να εντάξει το παιδί του εάν το παιδί έχει κλείσει τα 3 του έτη μέχρι τις 31 Αυγούστου του παρών έτους, τα παιδιά που είναι γεννημένα αργότερα μέχρι 31 Δεκεμβρίου εντάσσονται τον επόμενο σχολικό έτος στα νηπιαγωγεία. Αποτελούν εξαιρέσεις οι οποίες δεν φοιτούν σε νηπιαγωγεία όπως παιδιά με χρόνιες παθήσεις διαβεβαιωμένα με ιατρικό ιστορικό αλλά και σε αυτές τις περιπτώσεις το τελευταίο έτος του νηπιαγωγείου είναι υποχρεωτικό για να μπορέσουν να μεταβούν στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Οι δημόσιοι βρεφονηπιακοί σταθμοί δέχονται παιδιά από 6 μηνών μέχρι 3 ετών των εργαζομένων γονιών με επιθεωρημένη βεβαίωση εργοδότη και από τους δύο γονιούς σύμφωνα με τον νόμο του 2011 για την υποχρεωτική εκπαίδευση¹⁶.

Τα νηπιαγωγεία είναι ολοήμερα και στις περισσότερες περιπτώσεις ανοίγουν από τις 6.30 και μένουν ανοιχτά μέχρι τις 17.00 το απόγευμα¹⁷. Η υποχρεωτική παρουσία είναι από τις 8.00 μέχρι τις 16.00 όπως και στα δημοτικά σχολεία¹⁸ αλλά σε προσωπικές ανάγκες κάνουν διακρίσεις όπως προπόνηση και συμμετοχή σε άλλες δραστηριότητες. Μέσα στα νηπιαγωγεία τρώνε 5 φορές τα νήπια και το κόστος της σίτισης καλύπτει ο γονιός είτε σε ορισμένες φορές λόγω χαμηλού εισοδήματος¹⁹ (οικογένεια με μηναίο εισόδημα των 800 ευρώ με δύο γονείς και ένα παιδί θεωρείται οικονομικά ευάλωτο) ο δήμος και το κράτος σε συνεργασία.

2.2 Μισθοδοσία των Εκπαιδευτικών

Στην Ουγγαρία τα νηπιαγωγεία ανήκουν στους δήμους και οι δήμοι καλύπτουν τα λειτουργικά τους έξοδα και τα άλλα πρόσθετα έξοδα (δομές, σίτιση, διατήρηση δομών) και μερικώς εξαρτούνται από το Υπουργείο Ανθρωπίνου Δυναμικού όπου ανήκουν τα ζητήματα παιδείας και μισθοδοσίας²⁰ ενώ η Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ανήκει εξ ολοκλήρου στο Υπουργείο Ανθρωπίνου Δυναμικού. Λόγω αυτού, οι αμοιβές των εργαζομένων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης καθορίζονται από το κρατικό μισθολογικό σύστημα βάση

¹⁵ 2011.évi CX C törvény köznev.tv. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>

¹⁶ 2011.évi CX C törvény köznev.tv. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>.

¹⁷ 2011.évi CX C törvény köznev.tv. [<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>]

¹⁸ 2011.évi CX C törvény köznev.tv. [<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>]

¹⁹ 2011.évi CX C törvény köznev.tv. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>

²⁰ 2011.évi CX C törvény köznev.tv. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>

νομού του 2017²¹ αλλά και ο δήμος προσθέτει έναν συμπληρωματικό πόσο στον μισθό των εκπαιδευτικών είτε δίνει bonus τέλος της χρονιάς.

Οι πληρωμές των νηπιαγωγών, βρεφονηπιοκόμων διαφέρουν από δήμο σε δήμο και από περιοχή σε περιοχή. Στην Ουγγαρία αυτόνομο Υπουργείο Παιδείας δεν υπάρχει, όλα τα εκπαιδευτικά ζητήματα ανήκουν στο Υπουργείο Ανθρώπινου Δυναμικού. Το ενιαίο μισθολογικό των εκπαιδευτικών καθορίζει το κράτος βάση του πτυχίου (Μέση Εκπαίδευσης/BA-BSC/MA-MSC) και τα χρόνια της υπηρεσίας (0-40 έτη) σε εκπαιδευτική δομή. Για να διοριστεί ένας εκπαιδευτικός κάνει αίτηση και στέλνει βιογραφικό στο εκπαιδευτικό ίδρυμα της επιθυμίας του και ο διευθυντής του σχολείου/νηπιαγωγείου τον προσλαμβάνει. Δεν υπάρχουν εξετάσεις είτε κρατικές διαδικασίες. Το επάγγελμα των εκπαιδευτικών είναι υποτιμημένο στην Ουγγαρία και συνεχώς βιώνουν ελλείψεις.

2.3 Η δομή του εκπαιδευτικού συστήματος²²

- Βρεφονηπιακός Σταθμός από τα 6 μηνών μέχρι τα 3 έτη
- Νηπιαγωγείο από τα 3 έτη ως τα 6 έτη
- 8 τάξεως Δημοτικό Σχολείο από τα 6 έτη μέχρι τα 14 έτη
- 4 Γυμνάσιο είτε Επαγγελματικό Γυμνάσιο είτε Επαγγελματική Σχολή από τα 14 έτη μέχρι τα 18 έτη όπου παίρνουν επαγγελματική κατεύθυνση όπως κομμωτική, μαγειρική.

Οι μαθητές της Επαγγελματικής Σχολής δεν έχουν δικαίωμα να δώσουν εισαγωγικές εξετάσεις για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Αν θελήσουν, πρέπει να φοιτήσουν επιπλέον έναν χρόνο σε Γυμνάσιο. Στην περίπτωση του Επαγγελματικού Γυμνασίου δεν ισχύει αυτό διότι δίνουν κανονικά εισαγωγικές εξετάσεις στο τέλος του 4^{ου} έτους.

Οι εισαγωγικές εξετάσεις αποτελούν από γραπτές και προφορικές εξετάσεις²³. Το γραπτό είναι καθορισμένο από το υπουργείο και το προφορικό από τον καθηγητή. Τα περισσότερα τμήματα των πανεπιστημίων απαιτούν να δώσουν εισαγωγικές εξετάσεις σε ανώτερο βαθμό από επιλεγμένα μαθήματα που έχουν άμεση σχέση με το αντικείμενο. Για παράδειγμα για Ιατρική απαιτούν την χημεία και την βιολογία εξεταζόμενα σε ανώτερο βαθμό. Ο τελικός

²¹ 2017. évi C. törvény <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1700100.tv>

²² 2011. évi CXCV törvény [köznevelés tv. https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv](https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv)

²³ https://www.oktatas.hu/kozneveles/erettsegi/altalanos_tajekoztatás

βαθμός για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση υπολογίζεται από τον βαθμό των εισαγωγικών εξετάσεων και των βαθμών που έχει πάρει ο μαθητής από το ίδρυμα Μέσης Εκπαίδευσης σε τάξεις 9-12/4 έτη από μαθήματα λογοτεχνία, γραμματική, μαθηματικά, ιστορία, ξένη γλώσσα που έχει διδαχθεί για 2 έτη τουλάχιστον και μάθημα Φυσικών Επιστημών που έχει διδαχθεί για 2 έτη τουλάχιστον. Ουσιαστικά για να εισαχθεί σε ένα καλό τμήμα πανεπιστημίου ένας μαθητής πρέπει να έχει καλούς βαθμούς σε όλη την διάρκεια της φοίτησης του. .

2.4 Εργάσιμες ώρες, μέσος όρος ηλικίας των εκπαιδευτικών

Στην Ουγγαρία ένας εκπαιδευτικός τον χρόνο εργάζεται 1648 ώρες ενώ ο μέσος όρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι στις 1495 ώρες²⁴. Η υποχρεωτικές ώρες διδασκαλίας των εκπαιδευτικών είναι στις 652 ώρες ενώ στην Ε.Ε. αυτός ο αριθμός είναι στις 738 ώρες. Ενώ στην Ουγγαρία αναλαμβάνουν και άλλες εργασίες όπως υποχρεώσεις γραφειοκρατικά σχετικά με το σχολείο, υποχρεωτική εκπαιδευτική παρουσία στην ώρα του φαγητού. Σε άλλες χώρες για αυτές τις δουλειές έχουν προσλάβει άλλο προσωπικό στα σχολεία. Ο μέσος όρος ηλικίας το 2015 των εκπαιδευτικών είναι στα 48 έτη ενώ στις χώρες του OECD 44 έτη. Οι εκπαιδευτικοί άνω των 50 ετών αποτελούν το 48% των εκπαιδευτικών ενώ ο μέσος όρος είναι στις χώρες του OECD 38%.

2.5 Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

Η αύξηση του ποσοστού των ατόμων με τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει σημαντικό απόθεμα ανταγωνιστικότητας και παραγωγικότητας στην Ουγγαρία. Το ποσοστό των νέων με τριτοβάθμια εκπαίδευση (ηλικιακή ομάδα 25–34) στην Ουγγαρία είναι 31 %, το οποίο είναι σημαντικά χαμηλότερο από τον περιφερειακό μέσο όρο (38 %) και την Ε.Ε. (44 %)²⁵. Οι χώρες της Visegrád μπόρεσαν να αυξήσουν αυτόν τον λόγο κατά 13 μονάδες μεταξύ του 2009 και του 2019, ο οποίος είναι διπλάσιος από τον ρυθμό της εγχώριας ανάπτυξης. Το 35% των νεαρών γυναικών και το 25% των ανδρών στην Ουγγαρία έχουν τριτοβάθμια εκπαίδευση στην ηλικιακή ομάδα 25-34.

²⁴ <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20200911/lesujto-jelentes-a-magyar-oktatasrol-keves-helyen-buntetik-ennyire-a-tanarokat-448178>

²⁵ <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20200911/lesujto-jelentes-a-magyar-oktatasrol-keves-helyen-buntetik-ennyire-a-tanarokat-448178>

Το ασφάλιστρο για την περαιτέρω εκπαίδευση εξακολουθεί να είναι εξαιρετικό στην Ουγγαρία σε σύγκριση με την ΕΕ, αλλά το ποσοστό του έχει μειωθεί τα τελευταία χρόνια. Το 2018, το πτυχίο παρείχε 58% υψηλότερο μισθό σε σύγκριση με το δίπλωμα γυμνασίου, ενώ το μεταπτυχιακό κέρδισε πλεονέκτημα μισθού 109%. Η τελευταία διαφορά μειώθηκε κατά 7% σε ένα έτος, αλλά στην Ουγγαρία το ασφάλιστρο για την περαιτέρω εκπαίδευση εξακολουθεί να είναι σημαντικά υψηλότερο από τον περιφερειακό μέσο όρο (62%) και την ΕΕ (69%). Τα δεδομένα για την απασχόληση δείχνουν επίσης ότι αξίζει να μελετηθούν περαιτέρω, καθώς το ποσοστό απασχόλησης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (86%) είναι υψηλότερο από εκείνο εκείνων με δευτεροβάθμια εκπαίδευση (80 %). Η αύξηση του ποσοστού των εργαζομένων με τριτοβάθμια εκπαίδευση θα μπορούσε να συμβάλει στην αύξηση της ικανότητας καινοτομίας και της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων.²⁶

2.6 Ανακατασκευή και ανακαίνιση των δομών δημοσίων εκπαίδευσης

Στην Ουγγαρία τα τελευταία 10 χρόνια η οικοδομή συνεχώς εξελίσσεται με αποτέλεσμα αυτού όλη η χώρα οικοδομείται και ανακατασκευάζεται. Αυτοκινητόδρομοι, σιδηρόδρομοι, δημόσιοι χώροι, πάρκα αναψυχής, παιδικές χαρές, γραμμές Μετρό και υπεραστικού τρένου στην Βουδαπέστη και γραμμές τραμ στις μεγαλύτερες επαρχιακές πόλεις, νοσοκομεία, εκπαιδευτικά ιδρύματα, πολιτιστικοί χώροι, αθλητικές εγκαταστάσεις, γήπεδα με σύγχρονους τρόπους και σύμφωνα με τις προδιαγραφές της Ε.Ε. ανακατασκευάζονται είτε οικοδομήθηκαν ή οικοδομούν και σήμερα. Συνεχώς χτίζονται καινούργιες οικοδομές για οικιακούς και επαγγελματικούς σκοπούς όπως αλλάζουν με κρατική εντολή τα οχήματα των κοινωφελών σκοπών σε σύγχρονα γερμανικά και μερικά από αυτά φτιάχνονται μέσα στην χώρα στις αυτοκινητοβιομηχανίες όπως τα οχήματα των Μέσα Μαζικής Μεταφοράς, της Αστυνομίας, των ασθενοφόρων, της Πυροσβεστικής, της καθαριότητας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο είναι αυτονόητο ότι τα εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων ανακατασκευάζονται πλέον με τους σύγχρονους νόμους και κανόνες.

---

²⁶ <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20200911/lesujto-jelentes-a-magyar-oktatasrol-keves-helyen-buntetik-ennyire-a-tanarokat-448178>

Πλαίσιο Ελλάδος²⁷

Η παροχή δωρεάν παιδείας σε όλους τους πολίτες, σε όλες τις βαθμίδες, στα κρατικά εκπαιδευτήρια αποτελεί συνταγματική αρχή του Ελληνικού Κράτους. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα είναι συγκεντρωτικό. Διέπεται από νομοθεσία και νομοθετικές πράξεις (διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις). Το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων έχει τη διοικητική ευθύνη του εκπαιδευτικού συστήματος σε όλους τους τομείς, υπηρεσίες και βαθμίδες. Λαμβάνει τις ουσιαστικές αποφάσεις που σχετίζονται με τους μακροπρόθεσμους στόχους. Επίσης, ρυθμίζει διάφορα ζητήματα, όπως τον καθορισμό του περιεχομένου των προγραμμάτων σπουδών, τον διορισμό του εκπαιδευτικού προσωπικού και τον έλεγχο της χρηματοδότησης.

2.7 Περιφερειακό και τοπικό επίπεδο

Σε επίπεδο περιφέρειας, οι περιφερειακές διευθύνσεις εκπαίδευσης εποπτεύουν την υλοποίηση της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Σε τοπικό επίπεδο, οι διευθύνσεις της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εποπτεύουν όλα τα σχολεία της περιοχής ευθύνης τους. Τέλος, οι σχολικές μονάδες φροντίζουν για την εύρυθμη λειτουργία τους.

2.8 Εκπαιδευτικό προσωπικό

Όλοι οι εκπαιδευτικοί της χώρας είναι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, είναι κάτοχοι πτυχίου παιδαγωγικής σχολής, ενώ στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι, στην πλειονότητά τους, κάτοχοι πτυχίου τετραετούς ή πενταετούς φοίτησης σε καθηγητικές σχολές.

2.9 Οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος

Η υποχρεωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα διαρκεί 11 έτη και εκτείνεται από τα 4 έως τα 15 χρόνια. Πιο συγκεκριμένα, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα χωρίζεται σε 3 επίπεδα:

---

²⁷ Το άρθρο αποτελείται πνευματική ιδιοκτησία του επίσημου ιστοτόπου της Ευρωπαϊκής Ένωσης https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/greece_el

1) Πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνει τα Νηπιαγωγεία και τα Δημοτικά σχολεία.

Νηπιαγωγείο

Η προσχολική εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι υποχρεωτική για τα παιδιά που έχουν συμπληρώσει το 4^ο έτος της ηλικίας τους από το σχολικό έτος 2018/19. Το σχολικό έτος 2020/21 αναμένεται να ολοκληρωθεί η ένταξη και των τελευταίων δήμων της χώρας στη δίχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση.

Οι βρεφικοί, βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί αποτελούν την προσχολική αγωγή. Η εποπτεία της λειτουργίας τους ανήκει στους δήμους. Εγγράφονται παιδιά προσχολικής ηλικίας από 2 μηνών έως την ηλικία εγγραφής τους στην υποχρεωτική εκπαίδευση.

Δημοτικό σχολείο

Το στάδιο που ακολουθεί την προσχολική εκπαίδευση είναι η εξαετής υποχρεωτική παρακολούθηση του Δημοτικού σχολείου, το οποίο ανήκει στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Απευθύνεται σε παιδιά από 6 έως 12 ετών.

Από το σχολικό έτος 2016/17, λειτουργεί ένας ενιαίος τύπος σχολείου με αναθεωρημένο ωρολόγιο πρόγραμμα. Στο πλαίσιο αυτό, δόθηκε η δυνατότητα να λειτουργήσει σε όλα τα σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ολοήμερο πρόγραμμα.

2) Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνει δύο κύκλους σπουδών:

Γυμνάσιο

Ο πρώτος είναι υποχρεωτικός και αντιστοιχεί στο Γυμνάσιο:

- Διαρκεί 3 έτη
- Παρέχει γενική παιδεία
- Καλύπτει ηλικίες 12-15 έτη
- Είναι προαπαιτούμενο για την εγγραφή στα Γενικά Λύκεια και τα Επαγγελματικά Λύκεια
- Εσπερινά Γυμνάσια λειτουργούν παράλληλα με τα ημερήσια, στα οποία η παρακολούθηση αρχίζει από την ηλικία των 14.

Λύκειο

Ο δεύτερος κύκλος σπουδών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι μη υποχρεωτικού χαρακτήρα και περιλαμβάνει τα Γενικά Λύκεια και τα Επαγγελματικά Λύκεια.

- Διαρκεί 3 έτη
- Οι μαθητές εγγράφονται στο 15^ο έτος της ηλικίας τους
- Πιο συγκεκριμένα, η γενική μη-υποχρεωτική εκπαίδευση διακρίνεται στο:
  1. Γενικό Λύκειο. Είναι ένα τριετές πρόγραμμα που περιλαμβάνει μαθήματα γενικής παιδείας και μαθήματα προσανατολισμού
  2. Επαγγελματικό Λύκειο. Το Επαγγελματικό Λύκειο προσφέρει δύο κύκλους σπουδών:
    - i. Τον δευτεροβάθμιο κύκλο σπουδών
    - ii. Τον μετα-δευτεροβάθμιο (προαιρετικό) κύκλο σπουδών, την "τάξη μαθητείας".
- Παράλληλα με τα ημερήσια, λειτουργούν:
  1. Εσπερινά Γενικά Λύκεια
  2. Εσπερινά Επαγγελματικά Λύκεια.

3) Ανώτατη εκπαίδευση

Η ανώτατη εκπαίδευση αποτελεί το τελευταίο επίπεδο του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος. Οι προπτυχιακές σπουδές συνήθως διαρκούν 4 χρόνια, ενώ τα μεταπτυχιακά προγράμματα ένα με δύο χρόνια και τα διδακτορικά τουλάχιστον 3 ημερολογιακά έτη.

Περιλαμβάνει τον:

Πανεπιστημιακό τομέα:

- Πανεπιστήμια
- Πολυτεχνεία
- Σχολή Καλών Τεχνών.

Τεχνολογικό τομέα:

- Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (TEI)

- Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΑΣΠΑΙΤΕ).

Σημειώνεται ότι το σύνολο των ΤΕΙ της χώρας έχουν πλέον ενταχθεί σε Πανεπιστημιακά Ιδρύματα.

Δια βίου μάθηση

Η πολιτική της δια βίου μάθησης στην Ελλάδα αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου σχεδίου ανάπτυξης. Με τον νόμο 4763/2020 επιχειρείται η περαιτέρω αναδιάρθρωση και υλοποίηση της ΔΒΜ. Η Γενική Γραμματεία Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης, Δια Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς σχεδιάζει τη δημόσια πολιτική της δια βίου μάθησης και την πολιτική για τη νέα γενιά. Στο πλαίσιο της τυπικής, αλλά και της μη τυπικής εκπαίδευσης, η οποία μπορεί να οδηγήσει στην απόκτηση πιστοποιητικών αναγνωρισμένων σε εθνικό επίπεδο, φορείς παροχής υπηρεσιών είναι:

1. Τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ)
2. Τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ)
3. Τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης (ΚΔΒΜ)
4. Τα Κολλέγια.

Ο νέος νόμος επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης καθιερώνει ένα Εθνικό Σύστημα Εκπαίδευσης και Κατάρτισης το οποίο αναπτύσσεται στα επίπεδα, 3, 4, και 5 του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων. Οι δομές δια βίου μάθησης που εντάσσονται στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα είναι τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) και τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ). Με τον επανασχεδιασμό της ΔΒΜ προβλέπεται και η δημιουργία Επαγγελματικών Σχολών Κατάρτισης (ΕΣΚ) και Επαγγελματικών Σχολών Μαθητείας (ΕΠΑΣ) του ΟΑΕΔ που απευθύνονται στις ηλικίες 16 έως 23 έτη και αφορούν μεταγυμνασιακή μη-υποχρεωτική εκπαίδευση και η ένταξή τους στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα. Τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης και τα Κολλέγια παραμένουν στο μη τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Το Νηπιαγωγείο Meséskert

Το Νηπιαγωγείο Meséskert όπως Παραμυθένιος Κήπος στην Βουδαπέστη βρίσκεται στην οδό Kassák Lajos utca 17 σε ένα προσιτό μέρος κοντά στην αγορά του Lehel στην

Újlipótváros σε μία αστική περιοχή γεμάτα από μεγάλα κτήρια όπου στεγάζονται γραφεία μεγαλίων πολυεθνικών εταιριών. Το ίδρυμά το οποίο είναι άνω των 60 ετών, λειτουργεί με 16 ομάδες από το σχολικό έτος 2017/2018, με μέσο αριθμό 25 παιδιών. Οι ομάδες, που ονομάζονται όλα υπέροχα ζώα, περιλαμβάνουν παιδιά της ίδιας ηλικίας. Σε μια στοργική, συναισθηματικά ασφαλή ατμόσφαιρα, σε στενή συνεργασία με την οικογένεια, με βάση την οικογενειακή ανατροφή, προωθούν την ανάπτυξη και την εξέλιξη της προσωπικότητας του παιδιού, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της ηλικίας και τον ρυθμό της ατομικής ανάπτυξης.

Εικόνα1²⁸

Οι μαθητές μπορούν να γνωρίσουν το περιβάλλον σε πολλές διαφορετικές δραστηριότητες κατά την καθημερινή τους ζωή. Φυσικά, η κίνησή τους ενισχύεται, οι δεξιότητές τους βελτιώνονται, οι μαθηματικές τους δεξιότητες και η λογική σκέψη αναπτύσσονται. Κατά τη διάρκεια των πολλών κοινών δραστηριοτήτων και εμπειριών τους, αναπτύσσεται η ικανότητά τους να μιλούν και να συνεργάζονται. Τα παιδιά μας είναι στην

---

²⁸ Εικόνα1: Η κεντρική είσοδος του νηπιαγωγείου Meséskert, Ο Παραμυθένιος Κήπος στην Βουδαπέστη Ουγγαρίας.

ευχάριστη θέση να χρησιμοποιήσουν παιχνίδια κίνησης-ανάπτυξης και έχουμε σχεδιάσει γωνιακές γωνίες κινήσεων wesco στα ομαδικά μας δωμάτια.

Η ειδικότητά του νηπιαγωγείου είναι αποδοχή, ένταξη - αναλαμβάνουν την ένταξη 1-2 μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στις ομάδες. Είναι ένα ίδρυμα που φιλοξενεί παιδιά με διαταραχές του φάσματος του αυτισμού. Οι εκπαιδευτικοί του νηπιαγωγείου είναι επαγγελματίες που έχουν αποφοιτήσει από τα Ανώτερα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και οι περισσότεροι από αυτούς έχουν εξειδίκευση σε διάφορους τομείς της εκπαίδευση. Το εκπαιδευτικό σώμα χαρακτηρίζεται από ανοιχτότητα, δραστηριότητα και είναι μία νεανική, καλή ομάδα. Πιστεύουν ότι η συνεχής αυτο-εκπαίδευση και η περαιτέρω κατάρτιση είναι απαραίτητες για το εκπαιδευτικό έργο.

Το κοινωφελές ίδρυμα του νηπιαγωγείου, το Fabulous Garden Foundation for Environmental Education λειτουργεί από το 2002. Βοηθά να αποκτήσουν εμπειρίες οι μαθητές χρηματοδοτώντας εκδρομές εκτός νηπιαγωγείου και εκπαιδευτικές εκδρομές στο ζωολογικό κήπο όμως και παραδοσιακές δραστηριότητες. Από το έτος 2015/2016 το νηπιαγωγείο συμμετέχει στο γνωστό και πολύ δημοφιλές πρόγραμμα Madároni/ Νηπιαγωγείο των Πτηνών, έτσι ώστε όλα τα παιδιά μπορούν να συμμετέχουν σε αυτές τις ευχάριστες, εκπαιδευτικές δραστηριότητες δωρεάν.

Στο Νηπιαγωγείο Meséskert υπάρχουν ομάδες Lovacska, Süni, Bagoly, Ózike, Vakond και Giraffe και λειτουργούν ως ουγγρικές-αγγλικές δίγλωσσες τάξεις και εκτός από την εφαρμογή του παιδαγωγικού προγράμματος παρέχουν στα παιδιά μια εισαγωγή στην αγγλική γλώσσα με την βοήθεια της μητρικής αγγλόφωνης λέκτορα.

Διατυπώνουν την άποψή για την παιδική εκπαίδευση στο παιδαγωγικό πρόγραμμα ως εξής: «Σε ένα αγαπημένο, ασφαλές και συναισθηματικό περιβάλλον, υποστηρίζουμε την ανάπτυξη των παιδιών με βάση το ατομικό ενδιαφέρον. Προσπαθούμε να αναπτύξουν τις ατομικές δεξιότητες και ικανότητες των παιδιών, να εμπλουτιστούν συναισθηματικά, ηθικά και διανοητικά. Η ποικιλομορφία εμπλουτίζει την κοινότητα, αντιπροσωπεύουμε μια προσέγγιση που υποστηρίζει την ολοκληρωμένη, πολυπολιτισμική εκπαίδευση». ²⁹

---

²⁹ (Π.Γ. Παιδαγωγικό Πρόγραμμα)

Εικόνα2³⁰

Η ανακατασκευή του κτηρίου που έγινε ένα πρωτοπόρο έργο δημοσίου συμφέροντος σε νηπιαγωγείο στην Ουγγαρία. Το ίδρυμα του νηπιαγωγείου στεγάζεται σε ένα μεγάλο και ευρύχωρο κτήριο το οποίο ανακατασκευάστηκε το 2015/2016 με την επιμέλεια της αρχιτεκτονικής εταιρείας «Archikon Építésziroda»³¹. Η ανακατασκευή είχε στόχο να υλοποιήσει ένα σύγχρονο αρχιτεκτονικό έργο δημοσίου ενδιαφέροντος που ανακατασκευάζει το κτήριο από τα θεμέλια που χτίστηκαν πριν από 60 χρόνια ενώ ταυτόχρονα υλοποιείται μία ριζική αλλαγή εντός και εκτός του κτηρίου που αφορά όλους τους χώρους του εκπαιδευτικού συγκροτήματος. Η κατασκευαστική εταιρία από το πρώτο βήμα της σχεδίασης συνεργαζόταν στενά με την διοίκηση του νηπιαγωγείου μαζί με την αρχιτεκτονική εταιρία για να δημιουργήσουν ένα σύγχρονο και κατάλληλο εκπαιδευτικό χώρο σύμφωνα με τους ευρωπαϊκές κανόνες το οποίο συνυπάρχει με την φιλοσοφία του νηπιαγωγείου.

Οι εκπαιδευτικοί έθεσαν τις απαιτήσεις και στόχους τους που αφορούσε τους εκπαιδευτικούς χώρους εντός και εκτός κτηρίου, οι αρχιτέκτονες μαζί με την εργολαβική εταιρεία υλοποίησαν τα σχέδια με τις σύγχρονες τεχνικές. Τα έντονα χρώματα, η λειτουργικότητα, οι πράσινες ανανεώσιμες επιλογές λειτουργικότητας, ο ειδικός χώρος

³⁰ Ο εξωτερικός χώρος του νηπιαγωγείου όπου είναι οι ντουλάπες των μικρών νηπίων

³¹ Αρχιτεκτονική Εταιρία

διαδηλώσεων πολιτιστικής ενδιαφέροντος και ο ειδικός χώρος στάθμευσης ποδηλάτων ήταν μερικές από τις βασικές απαιτήσεις των εκπαιδευτικών.

Εικόνα3³²

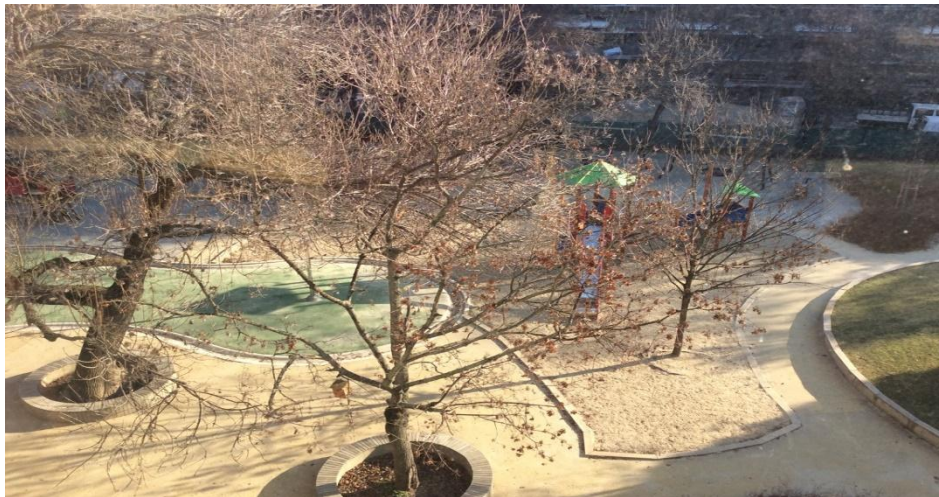
Το τεράστιο κτίριο φιλοξενεί άνετα 16 τάξεις, δύο γυμναστήρια, 3 αίθουσες ανάπτυξης (ένα για θεραπεία ομιλίας, ένα για παιδιά με αυτισμό), κουζίνα, δωμάτιο πλυντηρίων και πολλά άλλα. Το πλεονέκτημα του τριώροφου σχεδιασμού είναι ότι ο κήπος αφέθηκε ελεύθερος όπου υπάρχει επίσης παιδική χαρά με άφθονο ξύλο και αριστοκρατική σκίαση, με άμεση πρόσβαση στον κήπο στα δωμάτια του ισογείου. Το όλο είναι χωρίς εμπόδια: λειτουργεί και ανελκυστήρας στο νηπιαγωγείο.

---

³² Εικόνα3: Ανελκυστήρας στην κεντρική είσοδο του νηπιαγωγείου

Εικόνα4³³

Εικόνα5³⁴

Σύγχρονη θερμομόνωση, σταθερή εσωτερική θερμοκρασία, τηλεθέρμανση, αυτόματες περσίδες, ο αερισμός ανάκτησης θερμότητας. Έχει 22 φορές μικρότερη κατανάλωσή σε σύγκριση με ένα κτίριο του ίδιου μεγέθους με τη συμβατική ενέργεια, ενώ

---

³³ Εικόνα4: Ο εξωτερικός κήπος του νηπιαγωγείου

³⁴ Εικόνα5: Ο εξωτερικός κήπος του νηπιαγωγείου

δεν έχει εκπομπές εκτός λυμάτων. Ο φωτισμός γίνεται με φωτιστικά τύπου LED και το νηπιαγωγείο ανήκει στο A+ ενεργειακή κλάση. Ο αέρας φιλτράρεται, απαλλαγμένος από γύρη και αλλεργιογόνα, και υπάρχει ακόμη και μια συσκευή προστασίας από την ηλεκτρο-αιθαλομίχλη σε κάθε άκρο του κτιρίου.

Εικόνα6³⁵

Εικόνα7³⁶

Στο κτήριο κατασκευάστηκαν φωταγωγούς από τον τρίτο όροφο με άμεση ανταπόκριση τον ισόγειο για την καλύτερη φώτιση των χώρων που χρησιμεύει ιδιαίτερα

³⁵ Εικόνα6: Εξωτερική παιδική χαρά στην ταράτσα του κτηρίου

³⁶ Εικόνα7: Ο εξωτερικός φωταγωγός στον τρίτο όροφο που μεταφέρει το φως μέχρι στο ισόγειο

στους χειμερινούς μήνες. Στην Βουδαπέστη η διάρκεια της ημέρας αποτελείται από 7,5 ώρες τον Δεκέμβριο.

Τα απορρίμματα του νηπιαγωγείου συλλέγονται σε διάφορους κάδους ανακύκλωσης: τα πλαστικά, τα μεταλλικά, τα χάρτινα, τα γυάλινα απορρίμματα σε ξεχωριστούς κάδους. Μερικά από αυτά είναι τοποθετημένα στους διαδρόμους του νηπιαγωγείου για τα παιδιά και στην είσοδο για τους γονείς. Τα οργανικά απορρίμματα επίσης συλλέγονται και χάρη στην συνεργασία μιας ιδιωτικής εταιρίας δίνονται για κομποστοποίηση. Η φιλοσοφία του νηπιαγωγείου συμπεριλαμβάνει τον σεβασμό προς το περιβάλλον και η αρμονική συμβίωση με το περιβάλλον απαιτεί κανόνες όπως ότι τα απορρίμματα συλλέγονται πάντα σύμφωνα με το υλικό τους και το τοποθετούμε στον κάδο ανακύκλωσης του και ποτέ δεν τα πετάμε άσκοπα.

Εικόνα8³⁷

---

³⁷ Εικόνα8:Κάδος ανακύκλωσης για τα πλαστικά στον διάδρομο του νηπιαγωγείου

Εικόνα9³⁸

Υπάρχει δωμάτιο για αλατοθεραπεία, ένας τοίχος αναρρίχησης και κάθε πόρτα (η οποία αποτελείται από τρία στρώματα θερμομόνωσης και ηχομόνωσης και αεροστεγές γυαλί ασφαλείας) έχει αντι-τσίμπημα. Οι τάξεις έχουν σύστημα εξαερισμού που λειτουργεί για ψύξη και θέρμανση και όλο το κτήριο βιντεοσκοπείται από κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης. Είναι ένα εξαιρετικό εξοπλισμό σε ευρωπαϊκό επίπεδο και δεν είναι καθόλου υπερβολικό.

---

³⁸ Εικόνα9: Κάδος ανακύκλωσης για τα χάρτινα στον διάδρομο του νηπιαγωγείου δίπλα στον ανελκυστήρα.

Εικόνα10³⁹

Εικόνα11⁴⁰

Η διακόσμηση του εσωτερικού χώρου ενός νηπιαγωγείου είναι περίπλοκη. Είναι σίγουρο ότι δεν πρέπει να υπάρχουν εύθραυστα, γυμνά τοιχώματα σε ένα κτίριο κατασκευασμένο για παιδιά και επίσης ότι οι αυθόρμητες επιφάνειες συλλογής κινουμένων σχεδίων δεν βοηθούν στην οπτική εκπαίδευση. Η τοιχογράφιση του νηπιαγωγείου είναι

---

³⁹ Εικόνα10: Δωμάτιο για αλατοθεραπεία

⁴⁰ Εικόνα11: Ένας τοίχος αναρρίχησης σε ειδική αίθουσα γυμναστηρίου

δουλεία της Ουγγαρέζας γραφίστριας Tímea Ferth και είναι λίγο συγκρατημένη σε σύγκριση με ένα νηπιαγωγείο. Μοιάζει με έναν ζωγράφο στον οποίο μόνο τα περίγραμμα σχεδιάστηκαν με απαλό γκρι χρώμα. Πολλοί τοίχοι του νηπιαγωγείου βάφτηκαν με έντονα χρώματα όπως το κίτρινο και το πράσινο σε αρμονία με το άσπρο και το γκρι.

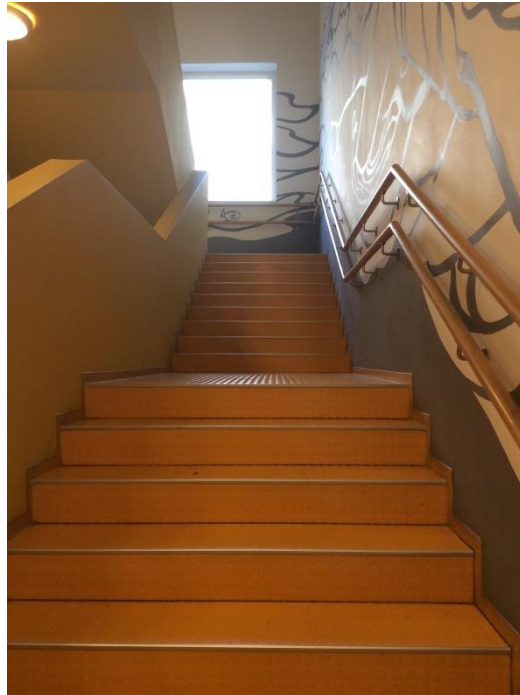

Εικόνα12⁴¹

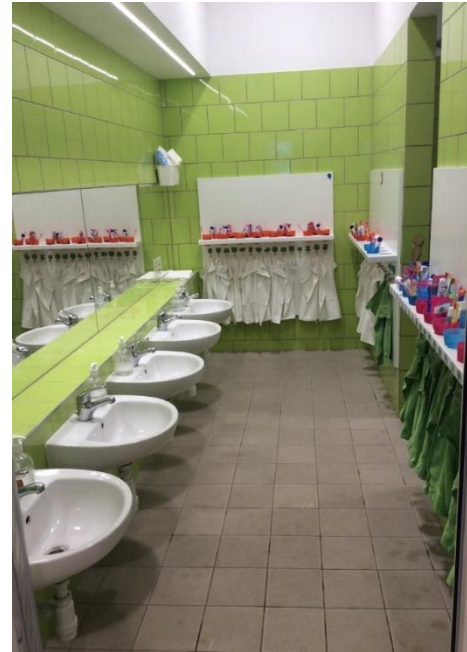

Εικόνα13⁴²

⁴¹ Εικόνα12: Η εξαιρετική εργασία της Ουγγαρέζας γραφίστριας Tímea Ferth

Εικόνα14⁴³

Εικόνα15⁴⁴

Σε κάθε όροφο διαθέτει μπάνια για την εξάσκηση τις σωματικής καθαριότητας και υγιεινής. Τα παιδικά μπάνια είναι πολύχρωμα με παπάκια στην πόρτα του μπάνιου. Πολλές ώρες περνάνε στο νηπιαγωγείο τα παιδιά και ενδιάμεσα έχουν γεύματα για την προσωπικής του υγιεινή στο μπάνιο διαθέτουν δικό τους ποτήρι με οδοντόβουρτσα και οδοντόκρεμα και πετσέτα.

---

⁴² Εικόνα13: Ντουλάπα με τα προσωπικά αντικείμενα των νηπίων και από πάνω σε σκονιί έκθεση δημιουργιών.

⁴³ Εικόνα14: Η εσωτερική σκάλα του νηπιαγωγείου που συνδέει τους τρεις ορόφους με το πολύχρωμο κίτρινο

⁴⁴ Εικόνα15: Παιδικό μπάνιο σε πράσινο χρώμα στο ισόγειο του νηπιαγωγείου

Εικόνα16⁴⁵

Στο νηπιαγωγείο λόγω έλλειψης χώρου κατασκευάστηκε παιδική χαρά στον τρίτο όροφο στην ταράτσα του κτηρίου. Για λόγους ασφαλείας είναι πλήρως περιφραγμένο με ειδική περίφραξη την οποία στους θερινούς μήνες διακοσμούν ανθοφόρα φυτά που ταυτόχρονα προσφέρουν πράσινη πινελιά στην παιδική χαρά σαν είναι σε πάρκο και διακοσμούν τον χώρο. Στην ταράτσα βρίσκεται και μικρό θερινό αμφιθέατρο για πολιτιστικές εκδηλώσεις κατάλληλο και για τις θεατρικές παραστάσεις. Το φιλόξενο περιβάλλον μεταξύ των διαφόρων ξύλινων παιχνιδιών εξωτερικού τύπου εγκεκριμένα από την Ευρωπαϊκή Ένωση, διαθέτει βρύση, αμμοδόχο με άμμο και όλη την επιφάνεια καλύπτει δάπεδο ασφαλείας ειδικές για παιδικές χαρές. Στους θερινούς μήνες ειδικές τέντες προσφέρουν σκιά για το ανέμελο παιχνίδι. Σχεδιασμένη η ταράτσα αρχιτεκτονικά με ειδικό τρόπο ώστε τα αδιάκριτα βλέμματα από τις γειτονικές πολυκατοικίες να μην αντικρίζουν τίποτα.

---

⁴⁵ Εικόνα16: Παιδικό μπάνιο στον δεύτερο όροφο στο κίτρινο χρώμα

Εικόνα16-17-18-19-20⁴⁶

⁴⁶ Εικόνα 16-17-18-19: Η εξωτερική παιδική χαρά

Εικόνα20-21-22⁴⁷

---

⁴⁷ Εικόνα20-21-22: Το μικρό αμφιθέατρο στην ταράτσα και η εξωτερική παιδική χαρά

Εικόνα23⁴⁸

Εικόνα24⁴⁹

---

⁴⁸ Εικόνα23: Ουδέτερο άσπρο στους διαδρόμους του νηπιαγωγείου.

⁴⁹ Εικόνα24: Το νηπιαγωγείο βρίσκεται σε μία αστική περιοχή όπου στεγάζονται πολλά γραφεία.

3.1 Το νηπιαγωγείο Meséskert: Τα βραβεία

Έχει επιβραβευτεί με διάφορα αρχιτεκτονικά βραβεία:

- Το 2017 το βραβεύτηκε ως « Το Καλύτερο Αρχιτεκτονικό Έργο » σε κατηγορία των δημοσίων έργων που δίνεται κάθε χρόνο για τα καλύτερα αρχιτεκτονικά έργα από το Αρχιτεκτονικό Επιμελητήριο της Ουγγαρίας. Η τιμητική πλάκα βράβευσης διακοσμεί την εσωτερική είσοδο του νηπιαγωγείου.
- Το 2018 κέρδισε ειδικό βραβείο σε κατηγορία «Πολυκατοικία Των 100 Διαμερισμάτων σε Ενεργειακά Κτήρια» από την επαγγελματική κριτική επιτροπή του E.ON Energy Globe και στην κατηγορία των « Κτηρίων » ως το πρώτο νηπιαγωγείο που στεγάζεται σε ενεργειακό κτήριο στην Ουγγαρία.
- Το 2018 βραβεύτηκε από το «Εθνικό Αστικό Μάρκετιγκ» με το βραβείο «Τρία Διαμάντια»
- Το 2017, το 2018, το 2019 έχει κερδίσει το βραβείο «Το Πιο Πράσινο Νηπιαγωγείο»

⁵⁰ Εικόνα25: Η τιμητική πλάκα βράβευσης που διακοσμεί την εσωτερική είσοδο του νηπιαγωγείου

3.2 Η κοινωνική δράση στο Meséskert Νηπιαγωγείο: η εκπαιδευτική πολιτική της λειτουργίας

Στόχος του νηπιαγωγείου είναι η ενίσχυση των παιδιών που προέρχονται από ευπαθείς κοινωνικές ομάδες με διάφορα προγράμματα και μέσα, σε συνεργασία με κοινωνικούς λειτουργούς και παιδοψυχολόγους. Το νηπιαγωγείο προσφέρει αγάπη, στοργή, ασφάλεια, πολύχρωμο περιβάλλον και στηρίζουμε την ανάπτυξη των παιδιών με ενδιαφέροντα στις προσωπικές τους προτιμήσεις. Θεωρούμε σημαντικό την θεμελίωση της περιβαλλοντικής παιδείας και του υγιεινού τρόπου ζωής και καθημερινά προσπαθούν να περάσουν στα παιδιά αυτές τις αξίες. Πιστεύουν ότι η ποικιλία στο πλαίσιο της εκπαίδευσης ενισχύει την κοινωνικότητα και μέσα σε αυτό τον ολοκληρωμένο, περιεκτικό, πολύ-κοσμικό χαρακτήρα.

Στο νηπιαγωγείο λειτουργεί καθημερινό πρόγραμμα που καθορίζει τα γεύματα και τις ώρες ελεύθερου παιχνιδιού και συνεργασίας. Στο πλαίσιο της συνεργασίας παίζουν και ταυτόχρονα μαθαίνουν και περνάμε ώρες παιχνιδιού.

Το πρόγραμμα Δημιουργικές σπηλιές στο πλαίσιο των μαθημάτων:

- Παιδική χορωδία
- Λέσχης του εικαστικού κόσμου
- Μαθαίνουμε παίζοντας αγγλικά
- Ο κόσμος των εξερευνήσεων και εξερευνητών

Ομάδες παιδαγωγών συμμετέχουν σε διάφορα ειδικά προγράμματα που λειτουργούν στο νηπιαγωγείο.

- Ομάδα για την εκμάθηση του υγιεινού τρόπους ζωής
- Ομάδα για τον εορτασμό των παραδοσιακών αξιών
- Ομάδα επαγγελματικού ενδιαφέροντος
- Ομάδα πληροφορικής
- Ομάδα εντάξεων

Στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιλαμβάνεται η διαφοροποίηση και η αρμονική ανάπτυξη των παιδιών. Η λειτουργική συνεργασία που έχουν μεταξύ του νηπιαγωγείου και του οικογενειακού περιβάλλοντος βοηθάει στις κοινωνικές επαφές. Προσφέρουμε ενσωματωμένο εκπαιδευτικό περιβάλλον που παρέχει τα μέσα που απαιτούνται

αντικειμενικά και περιβαλλοντικά για την καλύτερη εκπαιδευτική ροή. Στο προγράμματα μας περιλαμβάνονται:

- Συμμετέχουν στα προγράμματα εκπαιδευτικοί ειδικής αγωγής και παιδοψυχολόγοι που είναι διορισμένοι στον δήμο και έχουν αναλάβει τα νηπιαγωγεία και τους δημοτικούς σταθμούς του δήμου και μετακινούνται ανάμεσα στα εκπαιδευτικά ιδρύματα
- Υπάρχει δυνατότητα για συνεργασία με ειδικούς εκτός του εκπαιδευτικού χώρου
- Μαθήματα κολύμβησης στο δημοτικό κολυμβητήριο του δημοτικού σχολείου Hermann Otto με στόχο την εκμάθηση της κολύμβησης από την προσχολική ηλικία
- Η διαφοροποίηση της σκέψης και του χώρου
- Η γνωριμία με την παιδική λογοτεχνία
- Η γνωριμία με την μουσικοπαιδαγωγική με κλασικά τραγούδια
- Κινητική αγωγή στο πλαίσιο των μαθημάτων

3.3 Σχεδίαση των παιδαγωγικών στόχων και η υλοποίησή τους

Μεσοπρόθεσμοι Στόχοι:

- Περιβαλλοντική εκπαίδευση με τα κατάλληλα μέσα
- Η διαφοροποίηση της κοινότητας της τάξης με βάση των κοινών αρχών και αξιών
- Οργάνωση διαφόρων εκθέσεων παιδαγωγικού χαρακτήρα και υψηλής ποιότητας παιδαγωγικό σύστημα
- Συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα

Μακροπρόθεσμοι Στόχοι:

- Μετάδοση των κλασικών αξιών και αρχών
- Οι υλοποιεί του προγράμματος «Πρασίνου Νηπιαγωγείου»
- Η παιδαγωγική φιλοσοφία στηρίζεται στην ανάπτυξη, στην τρυφερότητα, στην αγάπη, στην περίθαλψη και στην διαφοροποιημένη διαχείριση. Η ενίσχυση των προσωπικών ευθυνών στις ομάδες του νηπιαγωγείου. «Είμαστε υπεύθυνοι για τις πράξεις μας»

3.4 Πράσινο Νηπιαγωγείο

Το νηπιαγωγείο Meséskert θεωρείται και επίσημα πράσινο νηπιαγωγείο διότι έχει κερδίσει σε τρεις συνεχόμενες χρονιές το βραβείο του «Πρασίνου Νηπιαγωγείου της

Ουγγαρίας» για αυτό τον λόγο στόχος του νηπιαγωγείου είναι να μεταδώσουν στα παιδιά την περιβαλλοντική παιδεία και την οικολογική συνείδηση. Για την αρμονική ύπαρξη, το νηπιαγωγείο λειτουργεί σε ένα υπερσύγχρονο κτήριο που δεν εκτέμπει εκπομπές κατά τη λειτουργία του και η εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθείται είναι τόσο φιλοπεριβαλλοντική όσο και η λειτουργία του. Στο νηπιαγωγείο ενισχύουν προγράμματα που συνδέονται με τις παγκόσμιες ημέρες περιβαλλοντικού χαρακτήρα και τους εορτασμούς εορτών και αργιών. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά έρχονται σε επαφή με το περιβάλλον στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων που διεγείρει το ενδιαφέρον σε οπτικό, ηχητικό, λεκτικό και μη λεκτικό επίπεδο. Ανάμεσα σε αυτά περιλαμβάνονται:

- Παγκόσμια Ημέρα Καθαριότητας. Στο πλαίσιο αυτού διοργανώνουμε δραστηριότητα με συνεργασία των γονέων στο νηπιαγωγείο.
- Παγκόσμια Ημέρα Ζώων. Γιορτάζουμε την Παγκόσμια Ημέρα Ζώων με δραστικό διήμερο παιχνιδιού στο οποίο συμμετέχουν οι 16 τάξεις του νηπιαγωγείου.
- Επισκέψεις στο Ζωολογικό Πάρκο της Βουδαπέστης. Συμμετέχουμε στο πρόγραμμα υιοθεσιών ζώων του Ζωολογικού Πάρκου. Κάθε χρόνο το νηπιαγωγείο μας υιοθετεί ένα ζώο και στηρίζουμε με χρηματοδότηση την περίθαλψη του. Με τιμητική ταμπέλα ευχαριστεί την πράξη μας το Ζωολογικό Πάρκο που διακοσμεί το κελί του ζώου.
- Παγκόσμια Ημέρα Χωρίς Αυτοκίνητο. Γιορτάζουμε με επίσκεψη στο κυκλοφοριακό πάρκο της Βουδαπέστης όπου συμμετέχουμε σε μάθημα κυκλοφοριακής αγωγής σε παιδιά. Κατά τη διάρκεια του χρόνου κάνουμε επισκέψεις στο ειδικό κυκλοφοριακό πάρκο της περιοχής μας που είναι φτιαγμένο για παιδιά που μπορούν να το χρησιμοποιούν με ποδήλατο.
- Παγκόσμια Ημέρα Αέρα. Κάνουμε δραστηριότητες που συνδέονται με τον αέρα. Κάθε χρόνο φυτεύουμε λουλούδια και ένα δέντρο αυτήν την ημέρα. Ενισχύουμε την οικολογική συνείδηση.
- Διοργάνωση δραστηριοτήτων στο νηπιαγωγείο που συνδέονται με το περιβάλλον και επιβραβεύονται με μετάλλια που είναι φτιαγμένα από κάψουλες των καφέ.
- Παγκόσμια Ημέρα Νερού. Διοργανώθηκε διήμερη εορταστική εκδήλωση στην ταράτσα του κτηρίου όπου βρίσκεται η δεύτερη παιδική χαρά και ένα μικρό αμφιθέατρο. Συμμετείχαν όλες οι τάξεις του νηπιαγωγείου.
- Παγκόσμια Ημέρα Θεάτρου. Επισκεφτούν το Κουκλοθέατρο είτε άλλο θέατρο της Βουδαπέστης και παρακολουθούν τα παιδιά παιδική παράσταση.

- Εορτασμού του 15^{ης} Μαρτίου, η οποία είναι εθνική επέτειο της Ουγγαρίας στην μνήμη του πολέμου ανεξαρτησίας κατά της Μοναρχίας του 1848. Επισκεφτούν το ιστορικά σημεία και μνημεία όπως τον κήπου του Εθνικού Μουσείου της Ουγγαρίας και το θέατρο Vígyszínház. Τοποθετούν εθνικές σημαίες στα ιστορικά σημεία.
- Ανακύκλωση από απορρίμματα και νερό. Με την βοήθεια των γονιών φτιάχνουν τα παιδιά διάφορα έργα τέχνης από υλικά ανακυκλώσιμα και τα τοποθετούμε στο νηπιαγωγείο στους κοινόχρηστους χώρους στο πλαίσιο έκθεσης.
- Περιμένοντας τον Άγιο Βασίλη. Στην Ουγγαρία ο Άγιος Βασίλης έρχεται στις 6^η Δεκεμβρίου στην εορτή του Αγίου Νικόλα. Αυτή η εορτή προκύπτει στην περίοδο «advent» που κρατάει από τη 1^η Δεκέμβρη μέχρι τις 24^η Δεκέμβρη. Είναι 24ήμερη αναμονή των Χριστουγέννων και στην περίοδο αυτήν ετοιμάζονται για τα Χριστούγεννα οι καθολικοί. Με συνεργασία των γονιών αυτή την περίοδο γίνονται απογεύματα παιχνιδιού και εργαστηρίου χειροτεχνίας με θέμα το άντβεντ.
- Προετοιμασία των Αποκριών με την συνεργασία των γονιών.
- Εορτασμός της Παγκόσμιας Εορτής Μητέρας.
- Εβδομάδα του Τσαΐου και των Βότανων τον Ιανουάριο. Γνωριμία με τα βότανα. Στο νηπιαγωγείο γνωρίζονται τα παιδιά με τα βότανα στο πλαίσιο της εβδομάδας Τσαΐου το οποίο έχει διάρκεια 5 ημερών και συμμετέχουν όλες οι τάξεις του νηπιαγωγείου χωριστά. Σε κάθε τάξη στο πλαίσιο των μαθημάτων υλοποιείται η εβδομάδα του Τσαΐού. Τοποθετούνε μία άδεια τσαγιέρα σε ένα τραπέζι και γύρω του βάζουμε ένα σετ φλιτζανιών, τυχών προϊόντα που φτιάχτηκαν από εκείνο το βότανο, φωτογραφίες του βοτάνου, μέλι και το βιβλίο βοτάνων. Αυτή είναι η βιτρίνα του θέματος της ημέρας. Τα παιδιά κουβεντιάζουν με τα παιδιά για το βότανο της ημέρας στην παρεούλα, στην συνέχεια κάθονται στις τραπεζαρίες και δοκιμάζουν και πίνουν σαν δεκατιανό το τσάι με κάποιο υγιεινό συνοδευτικό όπως σαλάτα είτε κέικ καρότου. Στο δεκατιανό μεταφέρουν και τις εντυπώσεις τους για το τσάι που ήπιαν: πώς τους άρεσε και αν έχουν ξαναπεί. Στο πλαίσιο της εβδομάδας αυτής μαθαίνουν για όλα τα βότανα από τα οποία φτιάχνονται ροφήματα όπως το φλαμούρι, το χαμομήλι, η μέντα, ο ευκάλυπτος, το φασκόμηλο. Για την παρασκευή του ροφήματος δεν χρησιμοποιούν τσάι σε χάρτινα φακελάκια μόνο αυθεντικά βότανα και μία τσαγιέρα με μεταλλικό φίλτρο.

Εικόνα26⁵¹ Μία αίθουσα του νηπιαγωγείου και στην δεξιά το στρωμένο τραπέζι με το τσάι

Λόγω ότι είναι εκπαιδευτικό ίδρυμα διεθνές τύπου όπου φοιτούν παιδιά διαφορετικών εθνικοτήτων και θρησκευμάτων οι παραδοσιακές θρησκευτικές εορτές της Ουγγαρίας δεν εορτάζονται με τον κοινό τρόπο, όπως σε αλλά εκπαιδευτικά ιδρύματα. Σε μικρές ομάδες ξεχωριστά από τα αλλά παιδιά γιορτάζουν με συνεργασία τους γονείς τους κλασσικούς θρησκευτικούς εορτές τα απογεύματα. Αυτή η τακτική καθιερώθηκε για την αποφυγή τυχών παρεξηγήσεων μεταξύ άλλων εθνικοτήτων.

3.5 Διατροφή και το πρόγραμμα HACCP για την διασφάλιση ποιότητας

Το νηπιαγωγείο Meséskert είναι ολοήμερο νηπιαγωγείο το οποίο παρέχει πλήρη διατροφή στα παιδιά από την ώρα της προσέλευσης μέχρι την ώρα της αποχώρησης. Έχουνε εφαρμόσει το σύστημα HACCP και οι διατροφολόγοι που εργάζονται στον δυναμικό του νηπιαγωγείου έχουν αναλάβει την διαμόρφωση του εβδομαδιαίου προγράμματος σίτισης των παιδιών. Το νηπιαγωγείο διαθέτει ειδικά διαμορφωμένη κουζίνα που πληροί όλες τις προϋποθέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά τα γεύματα δεν παρασκευάζονται εδώ μόνο η

⁵¹ Μία αίθουσα του νηπιαγωγείου και στην δεξιά το στρωμένο τραπέζι με το τσάι

προετοιμασία (όπως ζέσταμα) γίνεται στον χώρο. Την σίτιση έχει αναλάβει μία εταιρεία τρίτου ενδιαφέροντος Kinder F. Und Kinder Kft. εξειδικευμένη στην τροφοδοσία των δημοσίων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που συνεργάζονται στον δήμο.

Το νηπιαγωγείο παρέχει καθημερινά φρέσκα φρούτα το οποίο είναι μία χορηγία του δήμου μέσω τρίτης εταιρείας που ασχολείται με εμπόριο φρούτων και λαχανικών. Οι γονείς έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν επιπλέον μέσω δωρεών και η διοίκηση του νηπιαγωγείου τις αξιοποιεί για να παρέχει ξηρούς καρπούς και λαχανικά στα ενδιάμεσα γεύματα των παιδιών. Κατά τη διάρκεια της ημέρας στις αίθουσες διδασκαλίας είναι τοποθετημένο άφθονο πόσιμο νερό σε κανάτες και με κάθε δυνατό τρόπο προτείνουν νερό οι εκπαιδευτικοί στα παιδιά για να μην αφυδατώνονται κατά τη διάρκεια της ημέρας. Τα είδη αρτοποιείου αποτελούνται από αρτοσκευάσματα ολικής αλέσεως. Τα βασικά γεύματα περιέχουν κοτόπουλο, θαλασσινά είδη, κόκκινο κρέας, είδη γαλακτοκομικών, όσπρια, λαχανικά και ρύζι και δημητριακά. Τα ζυμαρικά και τα γεύματα πλούσια σε υδατάνθρακες απέχουν από το πρόγραμμα διατροφής διότι δεν είναι συμβατά με τους κανόνες της υγιεινής διατροφής. Για απογευματινό ή δεκατιανό σερβίρονται φρουτοσαλάτες και σαλάτες, κρέμα αβοκάντο, κίτρινο κολοκύθι ψημένο, κομπόστες με τα φρούτα της εποχής, ροφήματα με γάλα και φρούτα τύπου γρανίτα, χυμός ντομάτας. Πάντα όλα τα γεύματα παρασκευάζονται από φρούτα και λαχανικά της εποχής.

Στο νηπιαγωγείο υπάρχουν πέντε γεύματα:

- Πρωινό: Ψωμί είτε αρτοσκευάσματα με τυριά, αλλαντικά, βούτυρο και τσάι
- Δεκατιανό – απογευματινό : Φρουτοσαλάτα, σαλάτα λαχανικών, κομπόστα, κρέμα αβοκάντο, ψημένο κολοκύθι, φρούτα, γρανίτα, αρτοσκευάσματα με μέλι
- Μεσημεριανό: κυρίως πιάτο που αποτελείται από κρέας ή ψάρι ή γαλακτοκομικά είδη, όσπρια που συνοδεύονται από ρύζι, λαχανικά, δημητριακά, όσπρια και νερό. Σε ορισμένες περιπτώσεις το γεύμα συνοδεύεται από σούπα.
- Βραδινό: κάτι αντίστοιχο με το πρωινό ή φρούτα εποχής

Στο νηπιαγωγείο σε εκδηλώσεις και εορτές όπως εορτασμός γενεθλίων δεν επιτρέπονται γλυκά και σκευάσματα σπιτικού τύπου. Κάθε φορά ο γονιός είναι υποχρεωμένος να συνάπτει την απόδειξη αγοράς από το κατάστημα όπου αγοράστηκε το είδος. Για την αποφυγή μολύνσεων σε κάθε περίπτωση ένα κομμάτι κρατιέται στο ψυγείο της κουζίνας για 72 ώρες για τυχόν μελλοντικούς ελέγχους. Επίσης, στο νηπιαγωγείο υλοποιείται και εβδομάδα

υγιεινής διατροφής, εβδομάδα τσαγιού με βότανα και εβδομάδα παιδικής διατροφής όπου οι γονείς προσφέρουν ξηρούς καρπούς, αποξηραμένα φρούτα, καρύδια και κάστανα. Στις 6 Δεκέμβρη στην εορτή του Αγίου Νικόλα, ο οποίος αντιστοιχεί στον Άγιο Βασίλη, το νηπιαγωγείο προσφέρει στα παιδιά δώρα που αποτελούνται από μήλο, μανταρίνια, καρύδι, αποξηραμένα φρούτα και μπισκότα που φτιάχτηκαν με μέλι.

Εικόνα27⁵²

3.6 Το σύστημα HACCP

Το HACCP (αγγλ: Hazard Analysis and Critical Control Points/ ανάλυση κινδύνου και κρίσιμα σημεία ελέγχου) είναι ένα απλό και αποτελεσματικό σύστημα που έχει ως σκοπό τη διασφάλιση της υγιεινής των τροφίμων, ειδικότερα του τελικού προϊόντος. Με το σύστημα HACCP μπορούν να προβλέψουν τους κινδύνους και την πιθανότητα εμφάνισής τους στην παραγωγική διαδικασία ενός τρόφιμου, και να αποφύγουν την πρόκληση ζημιάς στην υγεία του καταναλωτή. Ουσιαστικά το σύστημα HACCP κάθε μονάδας παραγωγής είναι ένα σύνολο γραπτών διαδοχικών οδηγιών εργασίας και αποτελεσμάτων ή συζητήσεων μοναδικό για κάθε βιομηχανία, βιοτεχνία ή εγκατάσταση παραγωγής.

---

⁵² Η κουζίνα του νηπιαγωγείου όπου γίνονται οι προετοιμασίες: εδώ δεν είναι η εφικτή η πρόσβαση ούτε στους εκπαιδευτικούς μόνο στο προσωπικό της κουζίνας οι οποίοι πληρούν τους κανόνες.

Ο κλάδος της βιομηχανίας τροφίμων και ποτών αποτελεί ζωτικό παράγοντα της οικονομίας των χωρών, λόγω των αυξανόμενων εσόδων για την αγορά ειδών διατροφής και της σημαντικής απασχόλησης εργατικού δυναμικού. Η ασφάλεια των τροφίμων προστατεύει τα συμφέροντα των παραγωγών και όσων σχετίζονται με την επεξεργασία και διάθεση των τροφίμων, πέρα από τον πρωταρχικό και αδιαπραγμάτευτο σκοπό της που συνίσταται στη προστασία της υγείας των καταναλωτών. Για το λόγο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση ανακοίνωσε τον Απρίλιο του 1997 τη νέα της πολιτική για την Υγεία των Καταναλωτών και την Ασφάλεια των Τροφίμων και τη "Πράσινη Βίβλο" για τα τρόφιμα. Στις ΗΠΑ τη κύρια ευθύνη για την εφαρμογή του νομικού πλαισίου σχετικά με τη διακίνηση ασφαλών τροφίμων έχουν το Υπουργείο Γεωργίας (U.S. Department of Agriculture, USDA) και η Ομοσπονδιακή Διοίκηση Τροφίμων και Φαρμάκων (Federal Food & Drug Administration, FDA). Οι φορείς αυτοί δέχονται προτάσεις, επιδράσεις και πιέσεις κυρίως από τον πολιτικό και επιχειρηματικό τομέα, τις οργανώσεις καταναλωτών και τους διεθνείς παράγοντες. Τα επόμενα χρόνια η συνεργασία όλων των αρμοδίων φορέων σε διεθνές επίπεδο αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη διασφάλιση της ποιότητας των τροφίμων, λόγω των συνεχώς μεταβαλλόμενων συνθηκών στο χώρο του διεθνούς εμπορίου.

Η εξασφάλιση της παραγωγής και διακίνησης ασφαλών και θρεπτικών τροφίμων είναι εφικτή μόνο στα πλαίσια εφαρμογής ενός νομοθετικού πλαισίου που θα καλύπτει όλη την αλυσίδα παραγωγής από "το χωράφι έως το πιάτο". Η αναποτελεσματικότητα των ελέγχων του τελικού προϊόντος καθιστά αναγκαία τη προληπτική εξέταση, τον συστηματικό έλεγχο και την αξιολόγηση των κινδύνων στη πρωτογενή παραγωγή, στις ενδιάμεσες διαδικασίες και στα τελικά προϊόντα. Οι παραγωγοί τροφίμων είναι κατά κύριο λόγο υπεύθυνοι και νομικά υπόλογοι για την παραγωγή ασφαλών τροφίμων, ενώ οι κυβερνητικοί φορείς έχουν εποπτικό ρόλο. Η παραγωγή ασφαλών τροφίμων προϋποθέτει την υιοθέτηση δύο βασικών τακτικών:

- α) εφαρμογή της Ανάλυσης Επικινδυνότητας στα Κρίσιμα Σημεία Ελέγχου (HACCP), που επικεντρώνεται στον έλεγχο της παραγωγικής διαδικασίας και
- β) εφαρμογή της ανάλυσης επικινδυνότητας (Risk Analysis), που σχετίζεται άμεσα με την υγεία των καταναλωτών.

Σημαντικό ρόλο σε αυτή τη κατεύθυνση έχει η ενημέρωση και εκπαίδευση των καταναλωτών σε θέματα όπως η επισήμανση, οι κωδικοί E, ο έλεγχος της προέλευσης και η

πληροφόρηση για νέα τρόφιμα, μέσα από προσπάθειες παρόμοιες με την εκστρατεία που έχει ξεκινήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το πρόγραμμα HACCP αποτελεί μια συστηματική προσέγγιση στη παραγωγή ασφαλών και αποδεκτών τροφίμων και βασίζεται στον εντοπισμό, επίβλεψη και αποτελεσματική διαχείριση των Κρίσιμων Σημείων Ελέγχου (CCPs). Απαραίτητες προϋποθέσεις για την εφαρμογή του HACCP αποτελούν η δέσμευση της διοίκησης της επιχείρησης και ο συνδυασμός της με γενικές αρχές υγιεινής των τροφίμων, όπως περιγράφονται ικανοποιητικά στις απαιτήσεις της Ορθής Βιομηχανικής Πρακτικής (GMPs). Η ανάλυση επικινδυνότητας επικεντρώνεται στην ανάλυση της πιθανότητας εμφάνισης ενός κινδύνου, ώστε να προσδιοριστεί η φύση του και να προταθούν κατάλληλα μέτρα ελέγχου του κινδύνου. Η ανάλυση επικινδυνότητας περιλαμβάνει τρία επιμέρους στάδια: την αξιολόγηση του κινδύνου, την αντιμετώπιση του κινδύνου και την ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των ενδιαφερόμενων / εμπλεκόμενων μερών για τον συγκεκριμένο κίνδυνο.

Το HACCP είναι ένα σύστημα που αποσκοπεί αποκλειστικά στην ασφάλεια των τροφίμων, καλύπτοντας όλα τα ζητήματα που βασίζονται με τη παραγωγή ασφαλών τροφίμων. Το πρόγραμμα προσφέρει μια ικανοποιητική προσέγγιση για τον έλεγχο των μικροβιολογικών κινδύνων στα τρόφιμα, καλύπτει τις παραλείψεις των επιθεωρήσεων και ξεπερνά τις αδυναμίες των μικροβιολογικών ελέγχων. Επικεντρώνοντας τη προσοχή σε παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα τη μικροβιολογική ασφάλεια και ποιότητα των τροφίμων, αποφεύγει την άσκοπη χρήση των διαθέσιμων πόρων βελτιώνοντας τη διαμορφούμενη σχέση κόστους-κέρδους. Παρότι το HACCP δεν επεκτείνεται σε ευρύτερα θέματα διαχείρισης ποιότητας, είναι εύκολη η ενσωμάτωση των βιομηχανιών τροφίμων, παρέχοντας λεπτομερή και σαφή μεθοδολογία για την ανάπτυξη ενός συστήματος διασφάλισης της ποιότητας των τροφίμων. Σύμφωνα με τις συστάσεις της Εθνικής Ακαδημίας Επιστημών (National Academy of Sciences), το HACCP πρέπει να αναπτύσσεται ξεχωριστά από / για κάθε επιχείρηση και να προσαρμόζεται στα συγκεκριμένα προϊόντα της, τις διεργασίες και συνθήκες διακίνησης. Οι επτά αρχές που απαρτίζουν το πρόγραμμα HACCP μπορούν να εφαρμοστούν στο σχεδιασμό ποιότητας, στην ανάπτυξη νέων προϊόντων και διεργασιών, στον έλεγχο υλικών και συστατικών, στον έλεγχο διεργασιών, στη διανομή και χρήση των προϊόντων και στην εκπαίδευση και επιθεώρηση. Ο έλεγχος για τα CCPs που αναγνωρίζονται από το HACCP είναι προληπτικός γιατί τα προληπτικά μέτρα

λαμβάνονται εκ των προτέρων και τυχόν αποκλίσεις ανιχνεύονται έγκαιρα προκειμένου να αναληφθούν διορθωτικές ενέργειες. Η επιτυχημένη πρακτική εφαρμογή του HACCP σε βιομηχανικές μονάδες προϋποθέτει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στα ακόλουθα τρία σημεία:

- Μεταβίβαση της ιδιοκτησίας του σχεδίου του HACCP από την ομάδα που το εκπόνησε στη διοίκηση, στους χειριστές και στους επόπτες,
- Εκπαίδευση της διοίκησης, των χειριστών και των εποπτών στην ορθή εφαρμογή του HACCP,
- Συντήρηση και επαναπροσαρμογή του αρχικού σχεδίου HACCP.

Το HACCP μπορεί να χαρακτηριστεί από δομική άποψη ως "ιεραρχικό" σύστημα και πρέπει να αναθεωρείται τακτικά για να γίνονται οι απαραίτητες αλλαγές, εφόσον απαιτούνται κάποιες τροποποιήσεις στις διεργασίες / προϊόντα. Ιδιαίτερα σημαντικά για την επιτυχημένη εφαρμογή του HACCP σε παγκόσμιο επίπεδο είναι η διαμόρφωση και ανανέωση του συστήματος σε κοινή βάση ορολογιών και ιδεών.

Παρότι το σύστημα HACCP αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο για αντιμετώπιση των κινδύνων που σχετίζονται με την ασφάλεια των παραγόμενων τροφίμων και ποτών από την βιομηχανία, παρουσιάζει αδυναμίες που οφείλονται στον τρόπο εφαρμογής τους και όχι στο ίδιο το σύστημα. Μερικές από τις αδυναμίες που οδηγούν σε αναποτελεσματική εφαρμογή του συστήματος HACCP είναι:

- Η ανεπαρκής εκπαίδευση στις αρχές του συστήματος, η οποία οδηγεί σε ατελή ανάπτυξη, εφαρμογή, επαλήθευση, επικύρωση και επιθεώρηση των σχεδίων HACCP,
- Η έλλειψη δέσμευσης από την διοίκηση, η οποία δημιουργεί την αντίληψη ότι το σύστημα HACCP είναι αναγκαίο μόνο για την κάλυψη των νομοθετικών απαιτήσεων,
- Η εσφαλμένη αντίληψη ότι το σύστημα HACCP πρέπει να εφαρμόζεται μόνο όταν έρχεται ο επιθεωρητής στις εγκαταστάσεις της εταιρίας. Αντίθετα, οι εργαζόμενοι στις μονάδες παραγωγής τροφίμων πρέπει να διαθέτουν επαρκή γνώση του συστήματος και να το χρησιμοποιούν διαρκώς,
- Η εσφαλμένη χρήση των γενικευμένων σχεδίων HACCP, τα οποία έχουν συμβουλευτικό χαρακτήρα και δεν αντικατοπτρίζουν τις συνθήκες επεξεργασίας όπως εφαρμόζονται στη πράξη,
- Ο ανεπαρκής έλεγχος και επαλήθευση των πρώτων υλών, των επεξεργασιών και των τελικών προϊόντων. Η υιοθέτηση του συστήματος HACCP από μια βιομηχανία

τροφίμων δεν την απαλλάσσει από τους εργαστηριακούς ελέγχους, αλλά περιορίζει την έκτασή τους.

- Αναγνώριση των κινδύνων της παραγωγικής αλυσίδας (και ανάλυση της επικινδυνότητας και καθορισμός μέτρων ελέγχου για κάθε κίνδυνο σε κάθε στάδιο),
- Προσδιορισμός των κρίσιμων σημείων πάνω στην παραγωγική αλυσίδα όπου είναι δυνατό ο έλεγχος των κινδύνων, καθώς και των παραμέτρων που πρέπει να ελέγχονται,
- Καθορισμός των κρίσιμων ορίων της ελεγχόμενης παραμέτρου,
- Καθορισμός των διαδικασιών παρακολούθησης της κρίσιμης παραμέτρου,
- Καθορισμός των διορθωτικών ενεργειών όταν η κρίσιμη παράμετρος είναι εκτός ορίων,
- Τήρηση διαδικασιών επαλήθευσης της σωστής λειτουργίας και αποτελεσματικότητας του συστήματος.

3.7 Η διαμόρφωση της αίθουσας του νηπιαγωγείου

Η αίθουσα του νηπιαγωγείου είναι διαμορφωμένη με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι κατάλληλη για μάθημα, παιχνίδι, σωματική άσκηση, φαγητό, κουβεντούλα και χαλάρωση. Οι αίθουσες είναι ευρύχωρες με ουδέτερα χρώματα βαμμένα, τα πολλά παράθυρα ανοίγουν τον χώρο και ταυτόχρονα προσφέρουν την εισαγωγή φυσικού φωτός. Τα έπιπλα είναι κατασκευασμένα από ξύλο με αντιολισθητικές ταινίες στα άκρα είναι φτιαγμένα ώστε να είναι ασφαλές για τα μικρά παιδιά.

Εικόνα28-29-30⁵³

---

⁵³ Κοσμούν τις ντουλάπες οι προσωπικές φωτογραφίες των παιδιών όπου βρίσκονται με τους γονείς τους σε οικογενειακές στιγμές. Αν τους λείψουν οι γονείς στα διαλείμματα των παιχνιδιών μπορούν να ρίξουν μια ματιά πάνω στις φωτογραφίες είτε ξέρουν ότι εκεί βρίσκονται και το αίσθημα αυτό παρέχει μία ασφάλεια.

Τα παιχνίδια των παιδιών είναι κατασκευασμένα από φυσικά υλικά όπως το ξύλο, καουτσούκ, ύφασμα. Βρίσκουμε ξύλινη κουζίνα με σερβίτσιο και ποτήρια από βιώσιμα πλαστικά, κουκλόσπιτο εξ ολοκλήρου από ξύλο με τα διακοσμητικά έπιπλα, αλουμινένιο παιδικό καρότσι για τις βόλτες με τις κούκλες, ντουλάπα ξύλινη με μαρκαδόρους και τα πολύτιμα εργαλεία για τις χειροτεχνίες. Απουσιάζουν τα κοινά πλαστικά παιχνίδια που τα τελευταία χρόνια έχουν πλημμυρίσει την αγορά. Μερικά λούτρινα ζωάκια, παιδικά βιβλία, κούκλες και παιχνίδια ανάπτυξης των δεξιοτήτων φτιαγμένα από βιώσιμα υλικά τα μόνα που βρίσκουμε μέσα στην αίθουσα. Πολλές ντουλάπες, παιδικές τραπεζάριες, μικρή γωνία με παιδικές καναπέδες, χαλί στο πάτωμα για το παιχνίδι και πολλά φυτά, παράθυρα και φωτιστικά σύγχρονα τύπου LED για εξοικονόμηση ενέργειας. Τα πολλά ανθοφόρα φυτά σε γλάστρες διακοσμούν τον χώρο. Η λειτουργικότητα ήταν ο βασικός στόχος στην διαμόρφωση του χώρου ώστε οι δημιουργικότητα να έχει προτεραιότητα και η άσκηση της φαντασίας.

3.8 Η παιδαγωγική αγωγή της φροντίδας των φυτών

Τα μεγάλα νήπια έχουν αναλάβει την επιμέλεια των φυτών που βρίσκονται στις τάξεις και στους κοινόχρηστους χώρους με την βοήθεια των εκπαιδευτικών. Επίσης, τα παιδιά μόνα τους αναλαμβάνουν την επιμέλεια των σπόρων τα όποια φροντίζουν σε μικρά κυπελάκια. Στον κήπο του νηπιαγωγείου κάθε χρόνο φυτεύουν σπόρια των ανθοφόρων φυτών, βοτάνων και καλλωπιστικών φυτών. Θεωρούν ότι η επιμέλεια αυτών των φυτών είναι κοινή υποχρέωση μαζί με τα παιδιά. Στην είσοδο του νηπιαγωγείου κάθε τάξη έχει το δικό του παρτέρι με ανθοφόρα φυτά και το φροντίζουν τακτικά στο πλαίσιο των μαθημάτων. Στο πλαίσιο της φροντίδας του κήπου τα παιδιά βγάζουν προσεκτικά τα αγριόχορτα από το χώμα του παρτέλι. Με αυτόν τον τρόπο μαθαίνουν να φροντίζουν τον περιβάλλον σε ένα αστικό περιβάλλον μίας μεγαλούπολη.

3.9 Η παιδαγωγική αγωγή και η προστασία των ζώων

Στο πρόγραμμα *Νηπιαγωγείο των Πουλιών* φροντίζουν τα πουλιά εντατικά με την βοήθεια των Ορνιθολόγων οι οποίοι την χειμερινή περίοδο παραδίνουν μαθήματα στα παιδιά και φτιάχνουν ξύλινες τροφοδότες πουλιών και τους θερινούς μήνες μαζί με τα παιδιά τοποθετούν τις τροφοδότες και φροντίζουν ομαδικά για την σίτιση των πτηνών. Αυτό το πρόγραμμα χρηματοδοτείται από τον σύλλογο με τις δωρεές των γονιών.

4.0 Συλλογή απορριμμάτων και η ανακύκλωση

Στους κοινοχρήστους χώρους του νηπιαγωγείου είναι τοποθετημένα κάδους ανακύκλωσης για τους επισκέπτες και τους γονείς και επίσης στις τάξεις έχουν κάδους ανακύκλωσης για τα παιδιά. Τα νήπια έχουν μάθει να διαχωρίζουν τα χάρτινα, τα πλαστικά, τα αλουμινένια απορρίμματα και να τα συλλέγουν με βάση τον υλικό τους. Κάθε χρόνο γιορτάζουν την Παγκόσμια Ημέρα του Πλανήτη και την Ημέρα της Υγείας και σε αυτές τις ημέρες οργανώνουν παιχνίδια που έχουν κύριο στόχο την διαλογή των απορριμμάτων.

4.1 Εκπαιδευτικές εκδρομές με θέμα το περιβάλλον

Περίπατος

Συχνά κάνουν περίπατο γύρω από το νηπιαγωγείο για να γνωρίσουν τα παιδιά την περιοχή όπου πηγαίνουν νηπιαγωγείο.

Εκπαιδευτικές Εκδρομές

Με νοικιασμένο ειδικό λεωφορείο κάνουν εκπαιδευτικές εξορμήσεις στα γνωστά ιστορικά και περιβαλλοντικά σημεία της Βουδαπέστης όπως το Normafa που βρίσκεται στην Βούδα μέσα σε ένα μεγάλο πάρκο και ένα από τα υψηλά σημεία της πρωτεύουσας. Στο Νησί της Μαργαρίτας, στο βουνό της Gellért, στο Νησί των Λαών, στο Πάρκο της Βουδαπέστης όπου κάθε χρόνο διαλέγουμε κάποια δέντρα και παρακολουθούμε την εξέλιξη τους μέσα στον χρόνο. Τακτικά οι τάξεις διοργανώνουν εκπαιδευτικές εκδρομές στο Αγροτικό Μουσείο όπου παρακολουθούνε μουσείο-παιδαγωγό μάθημα.

4.2 Πράσινες ημέρες καθαριότητας

Στα τέλη του Σεπτεμβρίου στην Ημέρα Καθαριότητας τα παιδιά καθαρίζουν και φροντίζουν μαζί με τους γονείς τις αίθουσες και τον κήπο και την αυλή του νηπιαγωγείου. Με δραστικό παιχνίδι γιορτάζουν τις Παγκόσμιες Ημέρες της Γής, των Ζωών, των Πτηνών, των Δέντρων, του Νερού.

Εικόνα31⁵⁴

---

⁵⁴ Normafa στην μεριά της Βούδας στο 12^ο Διαμέρισμα της Βουδαπέστης

1^ο Νηπιαγωγείο Αμυνταίου

Το 2018 κατά την περίοδο της Πρακτικής μου Άσκησης επισκέφτηκα το 1^ο Νηπιαγωγείο του Αμυνταίου στον Νόμο Φλώρινας. Τα παιδιά σε αυτό το νηπιαγωγείο φοιτούν σε μικτά τμήματα που περιλαμβάνουν τα προνήπια και τα νήπια. Μέσα στο νηπιαγωγείο λειτουργούν 3 τμήματα και είναι το μεγαλύτερο νηπιαγωγείο του Αμυνταίου. Βρίσκεται στο κέντρο του Αμύνταιου σε απόσταση λίγων μέτρων από την Βιβλιοθήκη του Δήμου. Το νηπιαγωγείο είναι ολοήμερο και με αυτόν τον τρόπο μπορεί να εξυπηρετήσει τις ανάγκες των εργαζομένων της περιοχής, κυρίως των στρατιωτικών που υπηρετούν στην στρατιωτική μονάδα της περιοχής. Πρόκειται για ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα σε αγροτική περιοχή σε ένα εντελώς διαφορετικό περιβάλλον από εκείνο της Βουδαπέστης. Το νηπιαγωγείο είναι διαμορφωμένο για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της περιοχής και κυρίως τις ανάγκες του ολοήμερου συστήματος το οποίο κρατάει τα παιδιά μέχρι το απόγευμα. Δεν διαθέτει ξεχωριστή κουζίνα και μονάδα σίτισης διότι τα περισσότερα παιδιά αποχωρούν το μεσημέρι από το νηπιαγωγείο και στο ολοήμερο μένουν λίγα παιδιά.

Εικόνα32⁵⁵

---

⁵⁵ Το νηπιαγωγείο στο Αμύνταιο

4.3 Οι εγκαταστάσεις του Νηπιαγωγείου

Το νηπιαγωγείο στεγάζεται σε ένα κτήριο τύπου μονοκατοικίας που κατασκευάστηκε πριν από δεκαετίες από τον Οργανισμό Σχολικών Κτηρίων. Το κτήριο έχει συμβατή λειτουργία και δεν μπορεί να θεωρηθεί ως Παθητικό Κτήριο ή Κτήριο Χαμηλής Ενεργειακής Κατανάλωσης. Κατά τους χειμερινούς μήνες λειτουργεί με κεντρική θέρμανση πετρελαίου. Τα απορρίμματα στο νηπιαγωγείο δεν συλλέγονται σύμφωνα με τους κανόνες της ανακύκλωσης και όλα συλλέγονται στους συμβατούς κάδους απορριμμάτων. Αποτελείται από μεγάλες αίθουσες όπου γίνονται τα μαθήματα των τάξεων, από κουζίνα, από μπάνια των νηπίων και των εκπαιδευτικών, από κοινόχρηστους χώρους. Το νηπιαγωγείο περιτριγυρίζεται από μεγάλο κήπο με φυσική βλάστηση και εξωτερικά παιχνίδια των νηπίων.

4.4 Οι αίθουσες του νηπιαγωγείου

Οι αίθουσες των τάξεων είναι ευρύχωρες και διαμορφωμένες σύμφωνα με τους κανόνες που προβλέπονται για τα νηπιαγωγεία όπως με τραπεζάκια και καρέκλες στο ύψος των παιδιών, εκπαιδευτικές γωνιές και περιοχές μάθησης. Στην γωνία της παρεούλας υπάρχει ένας μεγάλος γωνιακός καναπές παιδικού τύπου, οι ντουλάπες στη γωνία της βιβλιοθήκης βοηθούν στην οργάνωση του εκπαιδευτικού υλικού και για την οργάνωση των εργαλείων χειροτεχνίας των παιδιών. Στην τάξη είναι τοποθετημένα στον χώρο του οικοδομικού υλικού σε ανοιχτές ντουλάπες τα παιχνίδια των νηπίων, τα οποία είναι κυρίως πλαστικά και υπάρχει γωνία του υπολογιστή.

Εικόνα33⁵⁶

Εικόνα34⁵⁷

4.5 Εκπαιδευτικά προγράμματα του Νηπιαγωγείου

Το Νηπιαγωγείο βάζει κύριο στόχο την εκμάθηση των παιδιών και προσπαθούν οι εκπαιδευτές να γνωρίσουν τον κόσμο και τις ιδιαιτερότητες του στα παιδιά μέσα από μαθησιακές εμπειρίες και άλλες δραστηριότητες. Την άνοιξη τα παιδιά φυτεύουν στον κήπο λουλούδια και καλλωπιστικά φυτά. Τον χειμώνα επισκέπτονται τα τοπικά αξιοθέατα και την κοντινή Δημόσια Βιβλιοθήκη, όπως και το μουσείο.

4.6 Η σίτιση στο νηπιαγωγείο

Στο νηπιαγωγείο δεν λειτουργεί κουζίνα με οργανωμένο σύστημα σίτισης. Γι' αυτόν το λόγο τα παιδιά παίρνουν από το σπίτι τους το πρωινό σε ειδικά πλαστικά δοχεία ενώ μεσημεριανό γεύμα τρώνε στο σπίτι. Τα παιδιά που φοιτούν στο ολόημερο κατά την λεγόμενη απογευματινή ζώνη επίσης παίρνουν από το σπίτι τους ένα κυρίως γεύμα, το οποίο έχει επιμεληθεί ο γονιός. Στο νηπιαγωγείο επιτρέπεται η κατανάλωση σπιτικών γλυκών μόνο σε εορταστικές εκδηλώσεις.

⁵⁶ Δημιουργίες σχετικά με την εβδομάδα διατροφής

⁵⁷ Η γωνία της παρεούλας

Συμπέρασμα

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελεί μία προσπάθεια συγκριτικής παρουσίασης νηπιαγωγείων στην Ουγγαρία και την Ελλάδα. Λόγω της κατάστασης της υγειονομικής κρίσης COVID-19 και των απαγορευτικών μέτρων που θεσπίστηκαν για την αναχαίτιση της εξάπλωσης του ιού δεν κατέστη δυνατό να πραγματοποιήσω μία ανάλογη μελέτη και ανάλυση σε ελληνικό νηπιαγωγείο, όπως πραγματοποίησα στην περίπτωση του νηπιαγωγείου Meséskert της Βουδαπέστης. Κατά τον Ιανουάριο 2020 είχα την ευκαιρία να επισκεφτώ το συγκεκριμένο νηπιαγωγείο να συμμετάσχω στα μαθήματα και να κάνω μία έρευνα. Ο στόχος της εργασίας ήταν μία έκθεση νηπιαγωγείων με στόχο την περιβαλλοντική εκπαίδευση και την αειφορία στο νηπιαγωγείο. Η μελέτη αυτή δεν μπορεί να αντιπροσωπεύει το σύνολο των νηπιαγωγείων και στις δύο χώρες διότι αφορά μόνο δύο νηπιαγωγεία που βρίσκονται σε διαφορετικά μέρη και σε διαφορετικά κράτη και εξυπηρετούν διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και σκοπούς.

Στην μία περίπτωση, στην Βουδαπέστη το νηπιαγωγείο Meséskert βρίσκεται σε μία αστική περιοχή ανάμεσα σε μεγάλες οικοδομές γραφείων όπου στεγάζονται γραφεία πολλών μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών και στην περιοχή αυτή διαμένουν άνθρωποι διαφορετικών εθνικοτήτων. Λόγω αυτού προσεγγίζει διαφορετικό κοινό πολιτών και παιδιών και από τα άλλα νηπιαγωγεία της Βουδαπέστης. Αυτή η ιδιαιτερότητα αντιπροσωπεύεται κυρίως στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα ενώ η σύγχρονη υλικοτεχνική κατάσταση (υποδομές) και η διαμόρφωσή του δεν αποτελούν εξαιρετικό υπόδειγμα νηπιαγωγείου στην Ουγγαρία. Σε μία χώρα η οποία συνεχώς οικοδομείται και εξελίσσεται δεν αποτελούν εξαιρέσεις τα σύγχρονα εκπαιδευτικά ιδρύματα και οι σύγχρονες αθλητικές εγκαταστάσεις. Το νηπιαγωγείο Meséskert ανακαινίστηκε με πρωτοβουλία του Δήμου το 2015, τα έργα ανακαίνισης διήρκησαν έναν χρόνο και ο συνολικός προϋπολογισμός ανήλθε σε 5 εκατομμύρια ευρώ. Στο πλαίσιο αυτής της ανακαίνισης αναβαθμίστηκε το κτήριο και οι εξωτερικές υποδομές του. Στην περιοχή δεν είναι το μοναδικό ανακαινισμένο εκπαιδευτικό ίδρυμα που ανήκει στον δήμο. Τα τελευταία χρόνια σχεδόν όλα τα νηπιαγωγεία και οι παιδικοί σταθμοί ανακαινίζονται και βελτιώνονται με πρωτοβουλία του δήμου. Ο δήμος προσπαθεί τα έσοδα που εισπράττει να τα επενδύσει στην εκπαίδευση. Γενικά, την τελευταία δεκαετία στην Ουγγαρία η ανοικοδόμηση κυριαρχεί και δεν αποτελεί μοναδικό παράδειγμα το νηπιαγωγείο Meséskert σε αυτή τη περιοχή.

Η οικολογική συνείδηση είναι επιλογή του νηπιαγωγείου αλλά στα περισσότερα εκπαιδευτικά ιδρύματα και μέσα στην καθημερινότητα κυριαρχεί αυτή η συνείδηση. Στην Ουγγαρία τα απορρίμματα συλλέγονται σύμφωνα με τους κανόνες της ανακύκλωσης και κάθε πολυκατοικία και μονοκατοικία διαθέτει κάδους ανακύκλωσης. Τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς σε όλη την χώρα λειτουργούν με τρόπους λειτουργίας συμβατούς με το περιβάλλον, όπως ηλεκτροκίνηση σε τρένα, μέτρο και λεωφορεία και η χρήση φυσικού αερίου σε αστικά λεωφορεία. Στους πολίτες προσφέρουν οικονομικά κονδύλια και προγράμματα για ανταλλαγή οχημάτων εσωτερικής καύσης σε ηλεκτροκίνηση για αυτό τον λόγο αρκετά ηλεκτροκίνητα Ι.Χ. αυτοκίνητα και ταξί κυκλοφορούν στην χώρα. Σε όλη την χώρα χτίζονται πολλά καινούργια κτήρια και ταυτόχρονα ανακαινίζονται τα παλιά με απαιτούμενες πράσινες προδιαγραφές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στην δεύτερη περίπτωση, στο Αμύνταιο πρόκειται για ένα νηπιαγωγείο που βρίσκεται σε μία αγροτική περιοχή. Το νηπιαγωγείο αυτό αντιπροσωπεύει τα νηπιαγωγεία που βρίσκονται στην ίδια επαρχιακή και αγροτική περιοχή δεν αποτελούν εξαιρέσεις. Όμως, δεν γίνεται να συγκρίνουμε με τα ίδια κριτήρια δύο εκπαιδευτικά ιδρύματα που βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες με διαφορετική νοοτροπία των ανθρώπων και διαφορετική περιβαλλοντική και εκπαιδευτική πολιτική των κυβερνήσεων .

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αυγητίδου, Σ. (20010). *Το Παιχνίδι. Σύγχρονες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανος.

Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) για το Νηπιαγωγείο (2003). Ανακτήθηκε την 12 Ιανουαρίου, 2021, από http://www.pi-schools.gr/content/index.php?lesson_id=300&ep=367

Ξωχέλλης, Π. (2010). *Παιδαγωγική και Εκπαίδευση Σήμερα*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε.

Οδηγός Νηπιαγωγού. (2006). Ανακτήθηκε την 12 Ιανουαρίου, 2021, από http://www.pi-schools.gr/preschool_education/odigos/nipi.pdf

Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου. (2011). Ανακτήθηκε την 12 Ιανουαρίου, 2021, από https://blogs.sch.gr/nippyliou/files/2020/04/1947_1ο-μέρος-ΠΠΣ-νηπιαγωγείο υ.pdf

Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου. (2014). Ανακτήθηκε την 12 Ιανουαρίου, 2021, από https://www.esos.gr/sites/default/files/articles-legacy/1947_1ο_meros_pps_nipia_gogeiou.pdf

Δημητρόπουλος, Ε., (2004). Εισαγωγή στη μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας: προς ένα συστηματικό δυναμικό μοντέλο μεθοδολογίας επιστημονικής έρευνας. Αθήνα: Έλλην.

Περιβάλλον και κλιματική αλλαγή, Σύνοψη της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αναρτήθηκε από https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/environment.html?root_default=SUM_1_CODED=20&local_e=el

Hazard analysis and critical control points or HACCP. Αναρτήθηκε από https://en.wikipedia.org/wiki/Hazard_analysis_and_critical_control_points

Το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (ΕΙΕ) 1958-2018. Αναρτήθηκε το 2018 από <http://www.eie.gr/about-gr.html>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Αναρτήθηκε 2021 από
<https://www.europarl.europa.eu/thinktank/el/search.html?authors=33440>

Γερμανός Δ. Ο χώρος ως παράγοντας αναβάθμισης του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος στο νηπιαγωγείο. Δημοσιεύτηκε στο Χρυσοφίδης, Κ., Σιβροπούλου, Ρ. (επιμ.), Αρχές και προοπτικές της προσχολικής εκπαίδευσης: Τιμητικός τόμος για την Ε. Κουτσοβάνου Αθήνα: Κυριακίδης, 23-44. Αναρτήθηκε από
http://ikee.lib.auth.gr/record/266973/files/Germanos_XorosParagontasAnavathmisisEkpaiPerivallontos.pdf

Κύρια σημεία του εκπαιδευτικού συστήματος, Ελλάδα, Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αναρτήθηκε 2021 από https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/greece_el

Περιβαλλοντική πολιτική: γενικές αρχές και βασικό πλαίσιο, Θεματολογικά δελτία για τη Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Αναρτήθηκε 05/2021 από τον Christian Kurrer από <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework>

2011.évi CXC törvény köznev.tv. Wolters Kluwer, Hatályos Jogszabályok. Αναρτήθηκε 2011 από <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>

2017. évi C. törvény. Wolters Kluwer, Hatályos Jogszabályok. Αναρτήθηκε το 2017 από <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1700100.TV>

Προσωπική έρευνα για την συγγραφή της πτυχιακής εργασίας μου που αφορά νηπιαγωγεία της Ελλάδος και Βουδαπέστης της Ουγγαρίας.